

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Факультет інформатики, математики та економіки

Кафедра соціології та філософії

КВАЛІФІКАЦІЙНА (ДИПЛОМНА) РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему «Особливості суспільно корисної діяльності
сучасних християнських церков»

Виконала: здобувач вищої освіти

групи М 522-і

Денного відділення

Спеціальності 054 Соціологія

Желева Діана Сергіївна

Керівник: кандидат філософських наук,

доцент Глинська Л.Ф.

Рецензент:

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУСПІЛЬНО КОРИСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ ХРИСТІЯНСЬКИХ ЦЕРКОВ	
1.1. Релігія та релігійна діяльність як предмет соціологічної рефлексії.....	7
1.2. Розвиток позацерковної діяльності сучасних християнських церков в Україні у контексті відносин «державо-церква»	17
РОЗДІЛ 2. ПОЗАЦЕРКОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ХРИСТІЯНСЬКИХ ЦЕРКОВ У НОВИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ УМОВАХ	
2.1. Особливості суспільно значимої діяльності сучасних християнських церков.....	25
2.2. Позацерковна діяльність як фактор реалізації особистісних якостей віруючих	32
РОЗДІЛ 3. СОЦІОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СУСПІЛЬНО КОРИСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ХРИСТІЯНСЬКИХ ЦЕРКОВ МІСТА МЕЛІТОПОЛЯ	
3.1. Особливості позакультової діяльності християнських церков Мелітополя: соціологічний вимір	40
3.2. Суспільно корисна діяльність сучасних християнських церков в часи російської агресії	55
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64

ВСТУП

Актуальність дослідження. Трансформації, які відбуваються у релігійній сфері початку незалежності України, характеризуються становленням нового напрямку у діяльності церкви як соціального та релігійного інституту, який має практичний характер і зумовлений різними факторами: від конкуренції із іншими соціальними інститутами у сфері подолання духовної кризи та створенні моральної основи для розвитку суспільства до реалізації можливості активної участі у вирішенні актуальних суспільних проблем, не обмежуючись лише духовною сферою. Таким напрямом у діяльності церкви є позацерковна або позакультова діяльність, розвиток якої є показником та водночас чинником становлення громадянського суспільства в нашій країні.

За сучасних умов залучати до релігії нові покоління громадян лише завдяки культовим практикам досить складно, тим більше, що такі практики мають суто релігійне наповнення та позбавлені соціального. Позакультові практики мають, так би мовити, прикладний характер, доповнюючи культові практики реальною діяльністю, спрямованою на вирішення різноманітних соціальних проблем, що особливо приваблює молоде покоління. Тим не менш така діяльність, у тому числі, сприяє реалізації християнських догм.

Актуальність дослідження позакультової діяльності зумовлюється тим, що віряни та потенційні віряни за посередництвом участі у таких практиках отримують реальну можливість у самореалізації та самовдосконаленні. Отримання практичного досвіду у такій діяльності на основі вже наявного життєвого досвіду може підготувати молодь до соціальних ризиків, які виникають у суспільстві, вселити надію у свою корисність суспільству, зрештою допомогти у подоланні тих чи інших проблем, які виникають у їхньому житті. З огляду на це, дослідження позакультової діяльності християнських церков набуває особливої значущості, оскільки слугує

формуванню сприятливого соціально-психологічного клімату у суспільстві, міжконфесійній взаємодії, налагодженню діалогу між церквою та державою.

Більшість сучасних науковців, аналізуючи ці процеси, зосереджують увагу на вивченні культової діяльності та окремих напрямів позакультової діяльності, ігноруючи роль останньої у процесі згуртування та інтеграції суспільства навколо загальнохристиянських та громадянських цінностей.

Тому дослідження позакультової діяльності, її спрямованості, структури, типології актуалізується як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

Стан наукової розробки проблеми. Основи соціологічного вивчення релігії та релігійності були закладені в працях таких класиків соціологічної думки, як М. Вебер, Е. Дюркгейм, О. Конт, Б. Малиновський, Р. Мертон, З. Фрейд, Е. Фромм та ін. Роботи таких сучасних українських релігієзнавців та соціологів, як А. Арістова, Л. Виговський, С. Здіорук, В. Єленський, А. Колодний, О. Недавня, Ю. Решетніков, О. Саган, Л. Филипович, П. Яроцький, присвячені проблемам толерантності, міжконфесійним взаєминам, державно-церковним відносинам, взаємодії церкви та інших суспільних інституцій, дослідженню етнічного фактору розвитку релігійного плюралізму, діяльності окремих конфесій, аналізу релігійних конфліктів тощо. Досвід емпіричних досліджень релігійності, взаємодії релігії та інших сфер людської життєдіяльності представлений у працях Л. Бевзенко, Н. Дудара, О. Дурманенка, Л. Кондратика, А. Ніколаєвської, М. Паращевіна, О. Решетняк, Л. Рязанової, С. Сальнікової, С. Щудло та інших українських соціологів. Значний внесок у дослідження культової та позакультової діяльності крізь призму відносин «державо-церква» та їхньої ролі у формуванні громадянських якостей особистості здійснений сучасними українськими релігієзнавцями В. Єленським, А. Колодним, Л. Филипович, та ін.

Об'єктом дослідження є позацерковна діяльність сучасних християнських церков.

Предмет дослідження: характер та особливості суспільно корисної діяльності сучасних християнських церков.

Метою дослідження є виявлення особливостей, характеру та змісту суспільно корисної діяльності сучасних християнських церков та їх роль і значення в соціокультурному середовищі міста як стабілізуючого чинника життя громади.

Досягнення зазначеної мети передбачало реалізацію таких **завдань:**

- визначити теоретико-методологічні засади дослідження позакультових практик сучасних християнських церков;
- розкрити особливості розвитку позацерковної діяльності сучасних християнських церков у контексті відносин «держава–церква»;
- з'ясувати роль суспільно корисної діяльності сучасних християнських церков у формуванні особистості як суб'єкта громадянського суспільства;
- проаналізувати напрями, особливості та характер суспільно корисної діяльності сучасних християнських церков.

Методи дослідження. Для досягнення мети у роботі були використані такі науково-теоретичні методи як аналіз, синтез, індукція, дедукція, логічний та аналіз документів. Зокрема, аналіз – для виділення основних форм поза культової діяльності християнських церков; синтез – при описі позацерковних практик священників та вірян; аналіз документів – для узагальнення наукових підходів і розробок вітчизняних та зарубіжних дослідників щодо релігійних практик. Метод системного аналізу дозволив простежити взаємозв'язок церкви і суспільного середовища. Структурно-функціональний метод дозволив виявити особливості суспільно корисної діяльності християнських церков для виконання властивих їм функцій.

Емпіричну базу дослідження склали результати анкетного опитування, проведеного автором у жовтні 2021 року серед віруючих християнських церков м. Мелітополя та інтерв'ю з представником протестантської церкви „Благодать” Михайлом Брицином.

Гіпотези:

- позакультові практики стають потужним засобом оновлення церкви, зміцнення її позицій в суспільстві;

- в українських православних церквах позакультові практики ще не набули систематичного характеру, оскільки основний акцент у їх діяльності залишається на богослужіннях;

- в сучасних умовах суспільно корисній діяльності значну увагу приділяють саме протестантські церкви, які зорієнтовують їх на формування особистості, як суб'єкта громадянського суспільства.

Наукова новизна дослідження заключається в тому, що на основі власних соціологічних дослідження авторка визначила характер, зміст та спрямованість суспільно корисної діяльності християнських церков міста Мелітополя.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що аналіз особливостей суспільно корисної діяльності християнських церков та їх ролі у формуванні громадянського суспільства можна використати у подальших дослідженнях з даної проблематики, а також на заняттях з таких дисциплін як релігієзнавство, соціологія релігії, соціологія культури, соціологія міста, соціологія повсякденності тощо.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження знайшли відображення у доповіді „Роль позакультових практик християнських церков в соціокультурному середовищі міста” на засіданні студентського наукового гуртка «Соціологос» кафедри соціології та філософії МДПУ імені Богдана Хмельницького та на регіональній науково-практичній конференції «Людина і світ» (2022 рік).

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи 63 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУСПІЛЬНО КОРИСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ ХРИСТІЯНСЬКИХ ЦЕРКОВ

1.1. Релігія та релігійна діяльність як предмет соціологічної рефлексії

Релігія як елемент духовної культури народу, як частина його духовного життя протягом багатьох століть впливала на світогляд людей. Вона внесла значний вклад у розвиток духовних цінностей людини, сформувавши свою систему принципів, ідеалів, норм і правил, більшість яких стали загальнолюдськими. Для віруючих релігія не просто світогляд, а конкретна програма життя, певний тип щоденної діяльності й відношення до суспільства.

Головна заслуга в розробці соціологічної теорії релігії як фактору інтеграції суспільства, без сумніву, належить Е. Дюркгейму. Саме він у своїй праці «Елементарні форми релігійного життя» заклав підвалини соціологічної теорії релігії, визначив функції релігії, дослідив структуру релігійного феномену в цілому. Досліджуючи релігію, Е. Дюркгейм розглядав її як систему вірувань та обрядів, що відносяться до священних речей. Соціологічні студії релігії Е. Дюркгейм розгортав на прикладі тотемізму, притаманного, зокрема, австралійським аборигенам. Головною функцією релігії, на думку французького соціолога, є інтегративна. Її реалізація сприяла згуртованості, солідарності групи. У австралійських аборигенів, чиє суспільне життя він досліджував, солідарність була особливого типу. Вона засновувалась на тому, що суспільне життя регламентується соціальними імперативами та заборонами. Таку солідарність вчений назвав «механічною». [16, с.400-432].

З розвитком соціальної диференціації та ускладненням форм релігійного життя, на думку дослідника, відбувається перехід від «механічної» до «органічної» солідарності. При цьому соціолог підкреслював важливість

зв'язку між індивідом та суспільством та неможливість існування індивіда без суспільства та суспільства без індивідів.

Подальший розвиток досліджень релігії пов'язаний передусім з іменами вчених, які займалися соціальною антропологією (Б. Малиновський, А. Редкліф-Браун та ін.). Як вважали ці науковці, будь-який універсальний феномен культури, наприклад релігія, має своєю основою потреби, що властиві людям завжди. Б. Малиновський підкреслював, що базові потреби та прагнення людей повинні задовольнятися таким чином, щоб зберігалася рівновага у суспільстві. В роботі «Магія, наука, релігія» він виокремлює функції релігії, які, на його думку, реалізуються в усіх суспільствах. Важливою функцією, яку виконує релігія, є ритуал ініціації, завдяки якому індивід постає повноправним членом суспільства, безумовно беручи на себе зобов'язання дотримуватися всіх його цінностей та норм [30, с. 304]. Особливу увагу Б. Малиновський акцентував на впливі релігії на поведінку індивіда в період нестабільності, зокрема на тому, чому в кризових ситуаціях, коли виникають протиріччя між очікуваним і реальним, індивід все ж погоджується на прийняття тих норм і культурних зразків, слідуючи яким у своїй діяльності він зазнав поразки.

На відміну від Б. Малиновського, який пояснював соціальні відносини у нерозривному зв'язку із індивідуальними потребами, А. Р. Редкліф-Браун акцентував увагу на соціальних потребах. Власне, структурно-функціональний аналіз релігії також акцентує на тому, що вона є засобом соціального контролю, виконує функцію упередження девіантної поведінки і таким чином сприяє соціальній інтеграції та стабільності суспільства [36, с.304].

М. Вебер вбачав у релігії важливу складову соціального процесу. Якщо Е. Дюркгейм розглядав релігію як соціальну основу стабільності, то М. Вебер намагався зрозуміти її як фактор соціальних змін. При цьому він перш за все орієнтувався на вивчення релігійної поведінки людей, на релігійну мотивацію соціальної діяльності. Для того, щоб з'ясувати вплив релігії на історичний розвиток, він звернувся до вивчення світових релігій. Порівнюючи світові

релігії, вчений виокремив три загальних типи як способи ставлення до «світу». Внаслідок цього він дійшов висновку, що не варто говорити про функції релігії як такої, оскільки соціальні наслідки функціонування різних релігій у різних соціальних контекстах дуже різні [5, с.261]. Як відомо, дослідження М. Вебера були зосереджені передусім на аналізі взаємозв'язків релігійно-етичних принципів і форм економічної діяльності.

Розуміння релігії та її ролі у Т. Парсонса пов'язано з її баченням в якості механізму «соціетальної інтеграції». Якщо в примітивному суспільстві така інтеграція є завданням суспільної системи в цілому, то в розвинутому суспільстві ця функція інституціоналізується. Т. Парсонс виокремлює чотири способи санкціонування нормативних очікувань: 1) права та обов'язки є імперативом, вони встановлені державними організаціями, за їхнє недотримання передбачаються певні покарання; 2) «моральне обґрунтування» нормативних зобов'язань; 3) тип санкцій, який пов'язаний із обов'язком діяти «раціонально», це передусім стосується економічних та політичних контекстів; 4) тип санкцій, що є характерним для соціальної інтеграції, проявляється в лояльності індивіда до колективу, членом якого він є, в обмін на солідарність, яку колектив проявляє по відношенню до цього індивіда.

В процесах соціальної взаємодії діють усі типи санкцій. Такий інституціональний комплекс, за Т. Парсонсом, пов'язаний із соціальною та культурною системою. В центрі цього комплексу є релігія, яка розглядається в якості функціональної універсалії суспільства. Згідно Т. Парсонсу, в організації релігії головним компонентом є культурний. Релігія постає саме тим чинником інтеграції, без якого суспільство постало б перед загрозою дезінтеграції і єдиним засобом дотримання порядку було б насилля.

У концепції релігії К. Маннхейма акцентується на змінах, яких зазнали християнські цінності внаслідок впливу соціальних та економічних умов як на суспільному, так і на індивідуальному рівнях. К. Маннхейм відмічав необхідність поєднання релігійності із сучасним знанням у різних сферах

життєдіяльності та розглядав можливості планування у релігійній сфері (сфері релігійного досвіду), вбачаючи у такому плануванні фактор розвитку суспільства, його збереження від руйнації. Планування у релігійній сфері, на думку К. Маннхейма, може сприяти проникненню духовного начала в життя суспільства. При цьому він підкреслює, що релігійний досвід залежить не лише від соціального оточення, але і від структури суспільства в цілому. В цьому контексті важливим фактором для збереження релігійного досвіду є функціонування різних соціальних інститутів, які і збагачують такий досвід. Як підтвердження цьому, на нашу думку, є розвиток позацерковної (позакультової) діяльності, в якій акумулюється повсякденний досвід її учасників.

За нових суспільних умов, планування релігійного досвіду, на наш погляд, набуває іншого смислу. Конкуренція із іншими соціальними інститутами підштовхує Церкву не стільки до планування як такого, скільки до пошуку інших напрямів діяльності, що допомогло б зберегти релігійну ідентичність і перемогти у цій конкуренції. Акцентуючи на необхідності планування релігійного життя, К. Маннхейм наполягає на тому, що релігійний досвід може існувати лише в особистих взаємостосунках. Водночас він вказує на залежність релігійної реальності від соціального життя, від певної соціальної моделі. Якщо ця модель просякнута духовністю, то між нею та індивідами можливий корисний для обох сторін взаємообмін.

Погоджуючись із позицією К. Маннхейма щодо планування релігійного життя, ми вважаємо, що для його розвитку, для формування гармонійної особистості, зрештою для нормального функціонування релігії та церкви важливим є поєднання культової діяльності (дотримання обрядовості, відвідування храму тощо) із позакультовою. Саме в цьому контексті, на нашу думку, й відбувається своєрідний обмін між індивідами та соціальною системою, про необхідність якого писав у своїх роботах К. Маннхейм.

В контексті аналізу обраної нами проблеми значний інтерес становлять погляди російського дослідника Д. Угриновича, зокрема його розуміння культової та позакультової діяльності. Оскільки культова діяльність є традиційною для розуміння релігії, то їй вчений присвячує більше уваги. Д. Угринович визначає культову діяльність як «відправлення культових дій». Аналізуючи таку діяльність, він вказує на її соціальний характер, вважаючи, що завдяки цьому віряни мають змогу реалізувати свою віру в існування надприродних сил та здійснювати вплив на надприродне через систему ритуалів. Погодимося з дослідником у його поглядах щодо визначення культової діяльності як виду соціальної діяльності, але, на нашу думку, досить суперечливим є твердження щодо можливостей впливу людини на надприродні сили. З позиції християнства, особливо православ'я, людина є грішником, і її звернення до Бога, участь у церковних ритуалах є її можливістю наблизитися до нього, попросити допомоги тощо. Тут, швидше, йдеться про вплив релігії, віри на людину. Щодо позакультової діяльності, то вчений, звертаючись до результатів соціологічних досліджень зарубіжних авторів, виокремлює лише специфічні форми проведення богослужінь, які не є традиційними, зокрема це застосування музики, танців, показу фільмів. Релігія не є основою у житті людини, і це, на думку дослідника, стає більш очевидним, коли держава піклується про своїх громадян, гарантує виконання їхніх прав, задовольняє їхні потреби. Якщо це реалізується в повній мірі, то позиції релігії стають менш стійкими [38, с.390-394].

У сучасних наукових студіях релігії та релігійної діяльності першість належить релігієзнавцям. Серед них такі вітчизняні дослідники, як А. Колодний, Л. Филипович, П. Яроцький, Ю. Решетніков, О. Саган, Н. Гаврилова та ін. Тематика їхніх досліджень є досить різноманітною; вагома роль відводиться дослідженню церковної діяльності різних конфесій, міжконфесійних відносин та відносин у форматі «держава-церква»; у полі зору цих науковців є також різноманітні неорелігії.

Звернення до релігійної проблематики у вітчизняному соціологічному дискурсі зумовлюється зростаючим інтересом до релігії з боку населення. Українські соціологи, які ведуть свої дослідження в межах такої галузі соціологічного знання, як соціологія релігії, звертаються також до вивчення церковної (культової) діяльності, релігійних практик населення України, в тому числі молоді. Окрім вказаної тематики, дослідники А. Колодний та Н. Гаврилова [15, 3] звертаються і до вивчення позацерковної діяльності. [2, 36, 42, 37, 9].

Зазначимо, що на початок 90-х років ХХ ст. інтерес науковців фокусувався на перспективах та можливостях створення Єдиної Помісної церкви, розподілу церковного майна, появі нових релігій та культових споруд. Сьогодні ж більше уваги приділяється змістовним напрямкам діяльності церков. Сучасні українські релігієзнавці, зокрема А. Колодний, приділяють велику увагу дослідженню феномену громадянської релігії, до якої вперше звернувся Р. Белла. Зазначимо, що під релігією Р. Белла розумів певну сукупність символічних форм, що співвідносять людину із кінцевими умовами існування. Визначаючи релігію таким чином, Р. Белла наполягав на тому, що такої «сукупності символічних форм», яка виконувала б функції релігії для всіх людей, не існує. Оскільки існує безліч таких форм, Р. Белла розробив їхню класифікацію.

Головним критерієм для побудови цієї класифікації він обрав міру диференціації системи релігійних символів. Кожна релігія, як відмічав Р. Белла, повинна пройти п'ять етапів диференціації системи релігійних символів, що відповідають етапам розвитку самої релігії, оскільки вона розглядається науковцем саме як символічна система. Варто відмітити, що розробку своєї концепції громадянської релігії Р. Белла здійснив на прикладі США. Головною особливістю громадянської релігії, на думку дослідника, є те, що вона не є державною, а виражає ті цінності та цілі, які поділяє більшість американського народу. На думку А. Колодного, громадянська релігія в Україні може бути

чинником інтеграції нашого полікультурного та полірелігійного суспільства [26, с. 52].

Останнім часом все більше уваги в межах соціологічного теоретизування та емпіричних розвідок приділяється суб'єктам релігійної діяльності (священникам, вірянам), а також різним сферам цієї діяльності. Значне місце у соціогуманітарному дискурсі як західних, так і вітчизняних науковців, які опікуються проблемами наукового вивчення релігії та релігійної діяльності, посідає саме поняття «релігійність». Існують різні підходи до визначення цього поняття та критеріїв, за допомогою яких можна було б «вимірювати» відповідний феномен.

Важливим критерієм та водночас показником релігійності є участь у релігійній або обрядовій чи культовій діяльності. Як зазначала Л. Рязанова, ще одним критерієм релігійності є позакультова релігійна діяльність, яка може виявлятися у різних формах активності та є безпосередньо пов'язаною із церквою.

Найважливішим елементом релігійності, як і духовної культури в цілому, є віра, яка є соціальною реальністю, що існує у формі духовно-емоційного зв'язку між індивідами, соціальними групами і класами, який ґрунтується на життєвому досвіді, попередньому суб'єктивному враженні про партнера цих відносин; системи ідей і образів про навколишній світ, що набувають значення самодостатніх норм і цінностей і, таким чином, стають мотивом, стимулом, установкою, орієнтиром соціальних зв'язків, відносин та дій.

Будь-яка віра у своїй основі містить емоційний та раціональний компоненти. Емоційний компонент має вираження у релігійних почуттях, тобто у релігійній любові чи у релігійному страхі, а, можливо, у релігійному піднесенні. Безумовно, емоції безпосередньо пов'язані із силою віри особистості, із її життєвим досвідом, із певним культурним середовищем та іншими чинниками.

Вольовий компонент віри виявляється в діяльності особистості. Очевидно, що в культовій діяльності найпомітнішою є роль волі в аскетичній поведінці, у дотриманні певних культових обмежень і вимог. У позакультовій діяльності, на нашу думку, проявом волі може стати добровільна участь вірян у допомозі людям із проблемних груп (людям із особливими потребами, людям похилого віку, хворим та ін.), на зразок волонтерства, що відбувається за рахунок власного часу та основним мотивом якої є прагнення допомогти іншим.

В контексті нашого дослідження поняття та феномен віри є вихідним у визначенні практично всіх понять, що становлять його категоріальний апарат. Зазначимо, що розробляючи понятійний апарат соціологічного дослідження позакультових практик сучасних християнських церков, ми, окрім інших, включили до його складу такі поняття, як «релігійна людина» («вірянин»), «віруюча людина» та «воцерковлена людина». Деякі автори вважають ці поняття тотожними. Ми не погоджуємося з цією думкою, в тому числі, спираючись на результати емпіричних досліджень, здійснених, зокрема, серед студентської молоді України. Згідно отриманих даних, кількість опитаних, які вважають себе віруючими, тих, що сповідують певне релігійне віровчення («релігійна людина»), та тих, кого можна назвати «воцерковленою людиною», не співпадає (більш докладно про їх співвідношення йтиметься у 3 розділі нашої дисертації). На нашу думку, найбільш широким у цій тріаді є поняття «віруюча людина» (або «віруючий»). При цьому ми виходимо не тільки з того, що вірити можна не лише в Бога, а, скажімо, в якусь ідею.

Проте, на нашу думку, «релігійна людина (чи вірянин)» – це людина, яка вірить в Бога, сповідує певне релігійне віровчення, обізнана щодо релігійних цінностей та догматів обраного віровчення, але не завжди дотримується тих чи інших церковних ритуалів та обрядів та реалізує їх у своїй діяльності. Що ж стосується віруючої людини, то ми визначаємо її як таку, що вірить у Бога, але не може визначитися із своїм віросповіданням, не обізнана щодо тих чи інших

релігійних обрядів, зовсім не відвідує храм або робить це тільки на великі релігійні свята.

Невипадково у соціологічній енциклопедії дається таке визначення поняттю «віруючий» – «тип особистості, що приймає без логічного доказу і емпіричної перевірки те або інше твердження» [3, с.120-128]. І все ж таки найчастіше поняття «віруючий» вживається у значенні «релігійна людина». У своєму дослідженні ми використовуємо поняття «вірянин». Зазначимо, що кожна епоха накладала свій відбиток на особистість вірянина. В суспільній думці виділяють три основні етапи у розвитку європейської культурної свідомості – премодерн, модерн і постмодерн, на кожному із них вірянин поставав по-іншому: це зумовлюється особливостями соціокультурного середовища, в якому він перебував, а також роллю церкви у суспільстві та житті людини [26, с.182].

Говорячи про значні соціальні зміни, які відбуваються на етапі постмодерну у порівнянні із премодерном та модерном, А. Колодний акцентує увагу на тому, що відбувається незупинний процес диференціації наявних конфесій і Церков, релігія прагне увійти не у «свої» сфери суспільного життя (політику, світську освіту тощо), внаслідок цього відбувається розмивання власне релігійного [26, с.182].

Отже, на суспільному рівні теж відбуваються зміни у становищі Церкви та релігії у житті соціуму. Церква постає вже не домінуючим, а одним із соціальних інститутів; у боротьбі за вірян, крім традиційної діяльності – культових практик, вона вдається і до позакультових практик за рахунок входження до нетрадиційних для неї сфер життя. Власне, така нетрадиційність і формує систему позакультових практик, що є предметом нашого зацікавлення.

Віра як основа релігії теж видозмінюється залежно від етапу культурної свідомості: на етапі премодерну в ній переважає емоційний компонент, на етапі модерну – раціонально-вольовий, а постмодерн характеризується поєднанням

емоційного і вольового компонентів. Таке поєднання, на нашу думку, знаходить своє відображення саме у позакультових практиках. Що стосується емоційного компоненту, то він більшою мірою виражений у культових практиках. Обґрунтуємо нашу думку. У культових практиках спостерігаємо суб'єкт – об'єктні відносини, де суб'єктами постають священники, а віряни, відповідно, є об'єктами їхньої діяльності. З огляду на це, важливою (якщо не визначальною), є особистість священника, його професійні здібності, його можливості у прищепленні певних християнських цінностей через традиційну християнську обрядовість.

В позакультовій діяльності, швидше, реалізуються суб'єкт – суб'єктні відносини, в яких роль священника хоча й залишається значимою, та віряни перестають бути лише пасивними учасниками, а мають можливість активно співпрацювати зі священниками та Церквою. Беручи участь у позацерковній діяльності, віряни активізують свій життєвий досвід у вирішенні актуальних суспільних проблем, засновуючись на християнських чеснотах.

Обравши в якості теоретико-методологічної бази свого дослідження основні положення феноменологічної соціології та так званої —практичної парадигми, ми дійшли висновку, що у дослідженні позацерковної діяльності сучасних християнських більш коректним є використання поняття позакультові практики.

При аналізі позацерковної діяльності, ми розділяємо поняття «вірянин» та «невіруюча» людина, а також вживаємо терміни «воцерковлена» та «невоцерковлена» людина. Поняття «воцерковлений» (чи релігійна людина) визначає людину, яка вірить в Бога, завжди дотримується релігійних канонів, бере участь у ритуально-обрядовій традиції, відвідує храм тощо. М. Еліаде, порівнюючи релігійну людину із нерелігійною, відмічає, що «арелігійна людина» є рідкісним явищем, оскільки продовжує поводитися по-релігійному, вірячи в систему забобонів, «табу», святкуючи свята (вчений наводить приклад з Новим роком), здійснюючи переїзд у новий дім, що є «секуляризованою

структурою ритуалу оновлення» [17, с.113-116]. Ми не можемо погодитися з такою думкою М. Еліаде, бо в такому разі межа між релігійною та нерелігійною людиною виходить досить прозорою. На нашу думку, відмінності у сприйнятті оточуючої дійсності, в тому числі релігійної, віруючими (релігійними) та невіруючими (нерелігійними) є значущими.

Отже, на суспільному рівні теж відбуваються зміни у становищі Церкви та релігії у житті соціуму. Церква постає вже не домінуючим, а одним із соціальних інститутів; у боротьбі за вірян, крім традиційної діяльності – культових практик, вона вдається і до позакультових практик за рахунок входження до нетрадиційних для неї сфер життя. Власне, така нетрадиційність і формує систему позакультових практик, що є предметом нашого зацікавлення.

1.2. Розвиток позацерковної діяльності сучасних християнських церков в Україні у контексті відносин «держава-церква»

Важливою рисою сучасного релігійного життя є церковний плюралізм, відсутність державної релігії, що дає можливість церквам різного спрямування доктринального оформлення свого віровчення. Крім того, є реальні підстави, перш за все правового характеру, дистанціюватися від втручання держави у суто релігійні проблеми, самоствердитися у сучасному суспільному та релігійному просторі. Безумовно, на перший погляд, це найбільше відіб'ється саме на діяльності церков, зокрема християнських, що зумовлено певними історичними та соціокультурними рамками. Надання таких можливостей християнським церквам, а ми акцентуємо увагу саме на них, впливає на їхню діяльність. Вона урізноманітнюється, вдосконалюється, розширюються сфери

застосування релігійного у повсякденному житті окремих індивідів та суспільному житті в цілому.

Хоча Україна є світською державою, процес сакралізації йде поряд із процесом секуляризації. Скажімо, освітня сфера є секуляризованою, але викладання курсу «Основи християнської етики» та подібних курсів у навчальних закладах відкрило питання більш значущої участі церкви в освіті. Сьогодні в навчальних закладах викладаються і інші курси релігійного спрямування. В цьому контексті постає проблема конфесійності, точніше її уникнення, що пов'язано із відсутністю пануючої релігії та незалежності інститутів церкви та держави одне від одного. Отже, при викладанні дисциплін релігійного спрямування необхідно дотримуватися принципів толерантності, поваги до різних віросповідань, надконфесійності, оскільки їхнє порушення може призвести до міжконфесійного непорозуміння та ворожнечі.

Позацерковна діяльність для більшості українських християнських церков є новим напрямом, проте його розвиток, на наш погляд, досить суттєво позначається на стосунках держави і церкви. Це зумовлено тим, що позакультові практики сучасних християнських церков є своєрідним викликом державі, оскільки вони спрямовані на вирішення нагальних суспільних питань, якими повинні опікуватися державні інституції. Звернувшись до аналізу відносин у системі «державо-церква», ми перш за все зацентрували увагу на моделях таких відносин та чинниках, що зумовлюють існування тієї чи іншої моделі. Насамперед зазначимо, що церковно – релігійна ситуація в країні значною мірою залежить від позиції держави (влади) стосовно церкви та характеру державно–конфесійних відносин.

Безумовно, що і позиція церкви щодо держави має вагоме значення, оскільки йдеться про двосторонній процес. В умовах конфесійного та релігійного різноманіття проблема державно–церковних відносин набуває особливого сенсу. Зазначимо також, що процес становлення та розвитку таких стосунків завжди супроводжувався певними труднощами економічного,

соціального, культурного характеру. Це спонукає як державу, так і церкву до пошуку оптимальної моделі розвитку взаємин. У кожний історичний період розвитку суспільства формувалася певна модель таких стосунків.

В умовах становлення громадянського суспільства набуває актуальності проблема формування такої моделі державно-церковних відносин, що базується на партнерських зв'язках. Кожна із зацікавлених сторін намагається віднайти і реалізувати власні інтереси. Водночас, така модель передбачає також врахування інтересів іншої сторони. Власне, сучасні відносини між церквою та державою орієнтуються на діалог та партнерство, що, на нашу думку, дасть поштовх і для розвитку позакультових практик.

Так у грудні 1996 при Державному комітеті України у справах релігій як міжконфесійна інституція була створена Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій. Її метою є об'єднання зусиль конфесій у справі духовного відродження України і координації міжцерковного діалогу як в Україні, так і за її межами, а також участь у розробці проектів нормативних актів з питань державно-конфесійних відносин та здійснення комплексних заходів добродійного характеру. Важливого значення в роботі Всеукраїнської ради церков надається проблемам ментальності українського народу, духовної діяльності церкви, морального виховання. До складу Всеукраїнської ради церков входять представники релігійних організацій, зареєстрованих в Україні. Діють постійні та тимчасові робочі групи.

Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій у грудні 2008 року підписала угоду про співробітництво з Міністерством охорони здоров'я України, а також у липні 2009 ініціювала співробітництво з Міністерством освіти і науки України. При цих та інших міністерствах були утворені спеціальні громадські ради для діалогу та співробітництва держави з релігійними організаціями. Зокрема, при Міністерстві оборони України з 2009 року діє Рада у справах душпастирської опіки, при Міністерстві закордонних справ України з 2015 року діє Громадська рада з питань співпраці з релігійними

організаціями. При Міністерстві юстиції України також діє Душпастирська рада з питань релігійної опіки у пенітенціарній системі України.

Регулярні робочі зустрічі проводять члени Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій з Президентом України, Прем'єр-міністром України, керівництвом профільних міністерств та парламентських фракцій. На цих заходах виробляються рішення щодо подальшого розвитку партнерської моделі державно-конфесійних відносин, за якої потенціал релігійної спільноти може якнайкраще послужити українському суспільству у справі морального виховання, розвитку доброчинності та вирішення багатьох нагальних суспільних викликів.

Заслуговує на увагу думка українських громадян щодо ставлення державної влади до діяльності церков в Україні. Так, за результатами соціологічного дослідження, проведеного у 2010 році Центром Разумкова, близько третини громадян (29,4%) погодилися з тезою, що «влада ставиться однаково до всіх релігійних організацій в Україні»; менше третьої частини відзначили, що «є церкви, до яких влада ставиться краще, ніж до інших»; лише 11,3% від опитаних громадян вибрали тезу «влада вивищує одну церкву на противагу іншим»; водночас, 35% опитаних не змогли визначитися з відповіддю. Як виявилось, зазначені оцінки мають чітко виражену конфесійну специфіку. Так, найбільша частка згодних із першою тезою відносять себе до вірних УПЦ (38%). Натомість, серед вірних УГКЦ цю тезу підтримали лише 9%, а серед вірних УПЦ КП – 26%. Серед представників інших конфесій (до них дослідники віднесли представників римо-католицизму, протестантизму та нехристиянських релігій) цю тезу обрали 25% опитаних. Відповідно, серед вірних УПЦ найменшою є частка тих, хто погодився з тезою про неоднакове ставлення до різних церков (35%). Найбільшу частку тих, хто вважає, що влада неоднаково ставиться до церков, складають вірні УГКЦ – 58% [25, с.29-30].

Крім конфесійної специфіки, спостерігалися і регіональні відмінності. Зокрема, на Сході та на Півдні України питома вага тих, хто обрав тезу про

однаковість ставлення влади до релігійних організацій, є найвищою, відповідно, 33,9% та 33,4%; найнижчою вона є у представників Заходу – 14,4%. Тези щодо неоднакового ставлення влади та надання переваг одній церкві у порівнянні з іншими найбільшу підтримку отримали на Заході (53%), у Центрі та на Сході такі відповіді надали від 29% до 34% респондентів [25, с.33].

Виходячи із даних дослідження, можна дійти висновку, що у суспільстві формується думка про неоднакове ставлення влади до різних церков і релігійних організацій. В 2014 році Центр Разумкова здійснив ще одне дослідження, присвячене взаємовідносинам церкви і держави. В межах цього дослідження на запитання: «Якими мають бути відносини між церквою (релігійними організаціями) і державою в Україні?», більше третини респондентів (35,2%) відповіли, що «Церква має бути відокремленою від держави і не втручатися в державні справи, а держава не повинна втручатися у справи Церкви»; майже третина опитаних відмітила, що «Церква і держава не повинні втручатися у справи одна одної, але бути партнерами у розв'язанні соціальних проблем суспільства».

Якщо поглянути на регіональний розподіл, то перша теза отримала найбільшу підтримку населення Заходу (з цим погодилися майже 40% опитаних), дещо меншу в Центрі та на Сході (37,0% та 34,1%, відповідно), найменшу — на Півдні (окрім Криму) (25,6%). Щодо другої тези про партнерство у відносинах «церква-держава», то Захід теж виявився більше схильним до цього (33,8%), проте значних розбіжностей у підтримці таких відносин в інших регіонах не було виявлено; близько третини від усіх опитаних і у Центрі, і на Півдні, і на Сході (відповідно, 24,3%, 29,8%, 28,0%) погодилися з тим, що співпраця Церкви і держави принесе якнайкращі результати.

Отже, на думку українців, за сучасних умов взаємодія церкви і держави повинна знаходитися у площині співробітництва. Церква як соціальний інститут визнає державну владу, окреслює свої права та обов'язки, а також підтверджує своє невтручання у державні справи. На рівні держави

відокремлення церкви закріплено законодавством, дотримання якого двома сторонами, на думку представників християнських церков, забезпечує як їхнє ефективне функціонування, так і створює сприятливі умови для взаємодії із державою. Отже, з одного боку, церкви прагнуть зберегти свою самостійність та незалежність, а з іншого – намагаються заручитися підтримкою інших інституцій у вирішенні тих чи інших проблем. При цьому церкви звертають увагу на межі співпраці. Будь-який вихід за такі межі порушує рівновагу, спричинює непорозуміння, що в деяких випадках може призвести до затяжних конфліктів. Це, зокрема, стосується сфери політики. Участь християнських церков, головним чином православних, у передвиборчій кампанії 2004 року, мало досить негативні наслідки для останніх. Лунали звинувачення у їхній корисливості, отриманні певних преференцій. Ці звинувачення були передусім з боку інших церков, які не були залучені до передвиборчого процесу. Громадськість, віряни теж негативно сприйняли таку позицію церков. Це є ще одним чинником, що зумовлює необхідність формування та удосконалення соціальних документів, які б регулювали державно-церковні відносини. Держава не має права втручатися в суто релігійні питання, оскільки така прерогатива належить церкві. В цьому контексті співпраця, на думку церков, є неприйнятною. Але спільне вирішення питань у сфері позакультових практик є не лише прийнятним, але і бажаним. [34, с.150-152].

З цією метою у соціальних концепціях та доктринах вказуються конкретні сфери та напрями взаємодії. Так, у Соціальній концепції УПЦ виокремлюють такі сфери співпраці:

- миротворство на міжнародному, міжетнічному та громадянському рівнях;
- сприяння порозумінню й співробітництву між людьми, народами та державами;
- турбота про збереження моральності в суспільстві;
- духовна, культурна, моральна та патріотична освіта й виховання;
- справи милосердя та благодійності, розвиток спільних соціальних програм;

- збереження, відродження й розвиток історичної та культурної спадщини, включаючи турботу про охорону пам'яток історії і культури;
- діалог з органами державної влади будь-яких гілок і рівнів з питань, значущих для церкви й суспільства, у тому числі у зв'язку з виробленням відповідних законів, підзаконних актів, розпоряджень і рішень;
- піклування про воїнів і співробітників правоохоронних установ, їхнє духовно-моральне виховання;
- робота з профілактики правопорушень, піклування про осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі;
- наука, включаючи гуманітарні дослідження;
- охорона здоров'я;
- культура і творча діяльність;
- робота церковних і світських засобів масової інформації;
- діяльність з охорони навколишнього середовища;
- економічна діяльність на користь церкви, держави й суспільства;
- підтримка інституту сім'ї, материнства й дитинства;
- спротив діяльності псевдорелігійних структур, небезпечних для особи й суспільства [26, с.17-29].

Згідно даного переліку, ПЦУ має намір співпрацювати із державою як традиційних для неї сферах – культура, духовність, благодійність тощо, так і в тих сферах, які, на думку даної церкви, потребують підтримки з її боку. Це, зокрема, стосується таких сфер, як охорона навколишнього середовища, економічна діяльність, миротворство на різних рівнях тощо. Налагоджуючи свою співпрацю із державою у перелічених сферах, ПЦУ втілює свої проекти у контексті як культових, так і позакультових практик.

Таким чином, держава та церква на сьогоднішній час будують свої відносини у форматі законності, толерантності, взаємодопомоги, намагаються створювати такий мікроклімат, що сприятиме появі нових форм та способів співпраці.

Отже, позакультові практики мають не лише суспільну, але й особистісну значущість. Водночас вони суттєво трансформують взаємодію у контексті системи «держава-церква». Це зумовлюється тим викликом, який роблять позакультові практики державі, розв'язуючи нагальні соціальні проблеми, опікуватися якими мають державні інституції. Саме тому сьогодні зазнає суттєвих змін ставлення держави до церкви, зокрема актуалізуються принципи толерантності та невтручання держави і церкви у справи один одного.

РОЗДІЛ 2. ПОЗАЦЕРКОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ХРИСТІЯНСЬКИХ ЦЕРКОВ У НОВИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ УМОВАХ

2.1. Особливості суспільно значимої діяльності сучасних християнських церков

Релігія як елемент духовної культури народу, як частина його духовного життя протягом багатьох століть впливала на світогляд людей. Вона внесла значний вклад у розвиток духовних цінностей людини, сформувала свою систему принципів, ідеалів, норм, правил, більшість яких стали загальнолюдськими. Для віруючих релігія не просто світогляд, а конкретна програма життя, певний тип щоденної діяльності і ставлення до суспільства.

Трансформації, які відбуваються у релігійній сфері незалежної України, характеризуються становленням нового напрямку у діяльності церкви як соціального та релігійного інституту. Релігія конкурує з іншими соціальними інститутами у сфері подолання духовної кризи та створює моральну основу для розвитку суспільства до реалізації можливості активної участі у вирішенні актуальних суспільних проблем, не обмежуючись лише духовною сферою. Таким напрямом у діяльності церкви є позацерковна або позакультова діяльність.

В умовах становлення громадянського суспільства християнські церкви, що функціонують сьогодні в Україні, переглядають свій підхід до власної діяльності. Це має свій вияв у побудові партнерських стосунків із державою, громадськими організаціями, зокрема у формуванні системи позакультових практик. Їхню реалізацію християнські церкви намагаються втілити в життя як у теоретичній, так і практичній площині. Теоретична площина представлена у створенні соціальних концепцій та доктрин, а практична – в реалізації різних програм, проектів позакультових практик як у міжконфесійному та міжцерковному форматі, так і в системі — держава-церква.

У контексті даного підрозділу ми зосередимо увагу на проблемі актуалізації громадянської спрямованості в діяльності християнських церков завдяки позакультовим практикам. Варто зазначити, що духовність, її формування, піклування про віруючих були прерогативою церкви і раніше, але за умов суспільної трансформації, яка торкнулася і церкви, відбувається активний пошук методів її діяльності, спрямованої на розвиток у особистості якостей громадянина. Крім форм богослужіння (культових практик), християнські церкви розвивають та урізноманітнюють напрям позакультових практик, що зорієнтований на соціальну проблематику.

Культові практики є ознакою збереження християнськими церквами своєї неповторності та самобутності. Що стосується позакультових практик, то вони зорієнтовані на реалізацію певних суспільних проєктів церкви, на її участь у вирішенні суспільних проблем. Нерідко на адрес церкви лунають звинувачення в тому, що вона перестає бути церквою, оскільки втручається у ті сфери життєдіяльності, суспільства та окремої людини, які для неї не є характерними, тобто виходить за межі формування духовності та моралі і переключається на поточні проблеми, що існують у різних сферах суспільного життя. Але це лише погляд з одного боку. На нашу думку, така переорієнтація пов'язана з тим, що Церква воліє сама брати активну участь у суспільних процесах. Справа в тому, що обмежуватися лише культовими практиками як інструментом впливу на людей сьогодні є недостатнім. Саме позакультові практики, на наш погляд, можуть стати потужним засобом оновлення церкви, зміцнення її позицій у суспільстві, сприятимуть формуванню нових та закріпленню старих соціальних зв'язків. Тим більше, що позакультові практики також можуть бути одним із досить ефективних способів місіонерської діяльності, на що звернули увагу перш за все протестанти. Хоча, як відмічає А. Колодний, досвід України показує, що традиційні церкви все ж не досить прихильно ставляться до таких практик «через невміння та небажання», що не заважає їм спонукати державу до обмеження такої діяльності інших конфесій.

Згідно нашого дослідження позацерковних практик як однієї із форми повсякденних практик, вони є зрозумілими будь-якій людині – і вірянам, і невіруючим. Це є ще однією їхньою відмінністю від культових практик, де для вірян (тим більше для тих, хто тільки приходить до віри) не завжди є зрозумілими чи то мова богослужіння, чи то певні дії священників. У позакультових практиках дії їхніх учасників (віруючих, священників та залучених до них невоцерковлених індивідів) є зрозумілими для всіх сторін.

В умовах становлення громадянського суспільства християнські церкви у своїй діяльності змушені користуватися демократичними принципами. Тобто субсидіарність, толерантність, свобода вибору, права людини та інші суспільні питання набувають для християнських церков дещо іншого сенсу, відмінного від того, що було раніше. Скажімо, толерантність у суспільстві вказує на забезпечення ним свободи совісті, свободи вибору для всіх членів суспільства, рівноправності та рівних можливостей для всіх груп.

В релігійній сфері толерантність також означає відсутність будь-якої дискримінації. Водночас, сучасне розуміння релігійної толерантності передбачає не лише повагу до поглядів представників іншої релігії чи конфесії, але і вміння почути та сприйняти іншу точку зору як таку, що має право на існування. Акцент на толерантності як умові нормалізації нинішньої релігійної ситуації зумовлений рядом причин. Зокрема, В. Климов наголошує на таких основних причинах (ми їх звели у дві основні групи – суспільні та особистісні) [25, с.27]. До суспільних можемо віднести поширення плюралізму, розширення прав та свобод церков; політизація діяльності деяких церков; протиріччя між необхідністю дотримання Україною демократичних принципів життєдіяльності суспільства, характерних для Європи, і збереженням національної, етнічної, а також релігійної ідентичності українського соціуму. Істотні зміни суспільного клімату в Україні в умовах неухильного зростання соціальної нерівності у бік конфліктності, правового нігілізму на всіх рівнях,

абсолютизації власної точки зору шляхом нехтування іншими поглядами, безумовно, не могли не позначитися і на релігійній сфері.

До особистісних причин, які, звичайно, мають соціальну природу, віднесемо різке збільшення самодекларованої релігійності серед української спільноти. У контексті міжконфесійного суперництва за вірян у багатьох випадках сторони не орієнтуються на толерантність. На початок 90-х років ХХ століття це насаждалося і серед вірян, що породжувало міжконфесійні конфлікти. Безумовно, що прояви нетолерантності існують в українському суспільстві і сьогодні, але прагнення самих церков, а також інших учасників (наприклад, держави) можуть звести ці прояви до мінімуму. В цьому контексті саме розвиток позакультових практик може запобігти міжконфесійним та міжрелігійним конфліктам, спонукати до впровадження таких правових норм, що мінімізували б підстави для релігійної дискримінації. Власне, пошук спільних шляхів для вирішення проблем, що існують у взаємовідносинах між Церквою та державою, між церквою та суспільством, сприятиме підвищенню рівня співробітництва, особливо в напрямі позакультових практик.

Зазначимо, що в тих чи інших церковних документах замість поняття позацерковні практики вживаються інші: євангелізація, соціальне служіння, позакультова діяльність. Під цими поняттями розуміють роботу із вірянами за межами культових споруд, розглядають, скажімо, соціальне служіння як складову євангелізації. Зокрема, у ЦЄХБ (Церква євангельських християн баптистів) соціальне служіння є одним із сучасних методів євангелізму поряд із роботою із молоддю, з дітьми тощо. У римо-католиків поняття соціального служіння в деякій мірі збігається із поняттям євангелізації (позапарафіяльна організація, євангелізація за допомогою ЗМІ тощо).

Практичним підґрунтям для реалізації завдань позацерковних практик є наявність матеріальних та людських ресурсів. У цій ситуації матеріальні ресурси поповнюються за допомогою різноманітних благодійних організацій, власними силами чи іншими способами. Щодо людських ресурсів, то це, як

правило, віряни тієї чи іншої конфесії. Зазначимо, що за сучасних умов позакультовим практикам приділяють значну увагу протестантські, дещо менше – католицькі церкви. В українських православних церквах основний акцент залишається на богослужіннях (культових практиках), а позакультові практики ще не набули систематичного характеру. В цьому контексті важливо підкреслити, що у протестантів церква набуває обрисів добровільних об'єднань, хоча рівень добровільності об'єднань для релігійних організацій, характерний лише для західноєвропейської цивілізації.

Зазвичай це є угруповання, які створюються на основі спільних переконань і заради досягнення спільних цілей. Такі спільноти переважно керуються волонтерами. І хоча українські релігійні організації ще не досягли такого рівня, все ж є підстави стверджувати про очевидну зацікавленість християнських церков саме у позакультових практиках. Одним із пояснень такого явища може бути формування в українському соціумі цінностей громадянського суспільства, а також перегляд християнськими церквами своїх пріоритетів.

Ще однією важливою особливістю, на нашу думку, є тенденція до «індивідуалізації віри», яка полягає у тому, що віряни самі вирішують, яку релігійну віру обрати, як дотримуватися Божих заповідей тощо (хоча для православних це не є характерним). Свідченням цього, зокрема, є результати дослідження, що проводилося в США – одній із найбільш релігійних країн.

Дослідження виявило, що кожен четвертий американець віком від 18 до 29 років не вірить в Бога; серед тих, кому за 70, вірян втричі більше, ніж серед молоді; четверта частина дорослого населення США, яка вважає себе віруючою, не ідентифікує себе із жодною із релігій. Крім того, у 2007 році 45% американців поміняли вірування. У цьому контексті американський соціолог Г. Сміт говорить про несерйозність ставлення до релігії, коли найменша обставина спричинює до зміни віросповідання [24, с.52-54].

Проаналізувавши сайти православних, католицьких та деяких протестантських конфесій ми виділили такі основні особливості сучасних позакультових практик:

- розширення сфер і напрямів діяльності;
- орієнтація на певну групу населення із врахуванням соціально-демографічних- характеристик;
- робота із людьми із проблемних груп (люди похилого віку, ті, хто перебуває в місцях позбавлення волі, та ін.);
- співпраця із громадськими організаціями, органами влади;
- міжрелігійна та міжконфесійна співпраця

Як бачимо, виділені особливості стосуються не лише суто змістовних характеристик позакультових практик, але й зовнішніх чинників (маємо на увазі останні дві особливості). Крім того, зазначимо, що перші три пункти вказують на самоорганізаційні форми практик, у той час як четвертий та п'ятий свідчать про їхню реалізацію в системі — церква-державо-суспільство. Позакультові практики сучасних християнських церков здійснюються з урахуванням соціально-демографічних характеристик тих, на кого вони спрямовані. Це зумовлено, на нашу думку, такими чинниками, як значні відмінності у потребах та прагненнях різних соціальних груп, а також зростаючим впливом інших соціальних інститутів, що не лише формують громадську думку, але і суттєво впливають на світогляд окремої особистості.

Перш за все це стосується ЗМІ. Оскільки у кожній віковій, статевої тощо групи є свої пріоритети, то християнські церкви у своїх позакультових практиках орієнтуються на соціально-груповий підхід. Власне, в умовах громадянського суспільства поза релігією даний підхід втілюється в життя за допомогою діяльності численних громадських організацій різного спрямування.

В останні роки спостерігається поява нових напрямів позакультових практик. Християнські церкви не обмежуються лише наданням допомоги (благодійністю). На даний час основним завданням таких практик є створення умов для самореалізації особистості. Зокрема, робота із безробітними полягає в створенні спеціальних підприємств для забезпечення потреб цієї соціальної категорії. Окрім того, заснуються різноманітні центри духовного життя, школи мистецтва та спорту тощо. Завдяки цьому суттєво розширюється коло для спілкування представників певної релігійної спільноти, створюються громадські організації за релігійно-конфесійною ознакою, які можуть стати і вже стають важливим елементом громадянського суспільства, яке починає формуватися в Україні [15, с.26].

Важливим напрямом роботи для всіх християнських церков є допомога так званим проблемним групам, до яких відносять перш за все людей похилого віку та осіб з обмеженими можливостями, дітей–сиріт, осіб, що перебувають у місцях позбавлення волі, та ін. Деякі проблемні групи стають ще й групами ризику, вдаючись до надмірного вживання алкоголю, наркотиків, протиправної поведінки тощо. Роботі з проблемними групами особливу увагу приділяють у протестантських церквах, які ведуть свою діяльність на постійній основі, створюючи відповідні центри реабілітації, заклади відпочинку, лікувальні заклади тощо.

Ще одним напрямом позакультових практик є співпраця церков із іншими соціальними інститутами, органами влади, громадськими організаціями. Зазначимо, що така співпраця є особливо плідною саме у сфері роботи із проблемними групами. Скажімо, Українська греко католицька церква здійснює свою позацерковну діяльність із Міжнародним благодійним фондом «Карітас–Україна», який у свій час заснувала. Причому, не будучи релігійною організацією, цей фонд здійснює свою роботу на християнських засадах. Тут немає місця національній чи релігійній дискримінації. Особливістю «Карітас–

Україна» є наявність ряду програм, що стосуються охорони здоров'я, допомоги «дітям вулиці», сиротинцям та ін. [23, с.335-336].

Взаємодія із органами влади у сфері позакультових практик, як зазначалося вище, також є одним із пріоритетних завдань християнських церков. Вона відбувається як в межах конференцій, семінарів, так і в практичній площині. Зацікавлені у співпраці зі владою і ті християнські церкви, які мають меншу підтримку населення. Так, наприклад, адвентисти сьомого дня у своїх соціальних документах окремим пунктом зазначали необхідність проведення різноманітних заходів та розробку спеціальних планів, зорієнтованих на співпрацю із владними структурами [21, с.29-36].

Таким чином, позакультові практики постають як суспільно значима діяльність, яка здійснюється християнськими церквами з метою поширення духовності, формування цінностей громадянського суспільства внаслідок налагодження міжконфесійної та міжрелігійної співпраці, взаємодії із іншими соціальними інститутами. Аналіз напрямів позакультових практик християнських церков свідчить про розширення цієї сфери, удосконалення методів реалізації різноманітних програм. Ряд виділених вище рис позакультових практик дає підстави говорити про прагнення християнських церков до міжконфесійної толерантності у відносинах в межах такої діяльності.

2.2. Позацерковна діяльність як фактор реалізації особистісних якостей віруючих

Важливою рисою сучасного релігійного життя є церковний плюралізм, відсутність державної релігії, що дає можливість церквам різного спрямування доктринального оформлення свого віровчення. Крім того, є реальні підстави, перш за все правового характеру, дистанціюватися від втручання держави у суто релігійні проблеми, самоствердитися у сучасному суспільному та релігійному просторі. Безумовно, на перший погляд, це найбільше відіб'ється

саме на діяльності церков, зокрема християнських, що зумовлено певними історичними та соціокультурними рамками. Надання таких можливостей християнським церквам, а ми акцентуємо увагу саме на них, впливає на їхню діяльність. Вона урізноманітнюється, вдосконалюється, розширюються сфери застосування релігійного у повсякденному житті окремих індивідів та суспільному житті в цілому.

Хоча Україна є світською державою, процес сакралізації йде поряд із процесом секуляризації. Скажімо, освітня сфера є секуляризованою, але викладання курсу «Основи християнської етики» та подібних курсів у навчальних закладах відкрило питання більш значущої участі церкви в освіті. Сьогодні в навчальних закладах викладаються і інші курси релігійного спрямування. В цьому контексті постає проблема конфесійності, точніше її уникнення, що пов'язано із відсутністю пануючої релігії та незалежності інститутів церкви та держави одне від одного. Отже, при викладанні дисциплін релігійного спрямування необхідно дотримуватися принципів толерантності, поваги до різних віросповідань, надконфесійності, оскільки їхнє порушення може призвести до міжконфесійного непорозуміння та ворожнечі.

Україна, згідно результатів міжнародного порівняльного соціологічного дослідження, входить в десятку найбільш релігійних країн Європи: лише третя частина українців не відносять себе до певної релігії чи віросповідання. Більшість українців (понад 70%) відмітили свою прихильність до певної релігії. Найбільше прихильників у православної церкви (без поділу на патріархати) – 60% та Римо-католицької церкви – 11,3% опитаних. Прагнення Церкви активно брати участь у житті суспільства та створювати гідну конкуренцію державі та громадським (недержавним) інституціям знаходять відображення у здійсненні позакультових практик. [4, с.5-10].

Сучасне суспільство акцентує все більше уваги на ролі особистості, тому і християнські церкви зорієнтовують позакультові практики на розвиток та реалізацію особистісних якостей, на формування особистості як суб'єкта

громадянського суспільства. Діяльність церкви передусім спрямована на розвиток особистості вірянина, на формування його духовних та моральних якостей, що особливо актуально в сучасних умовах. Культові практики значною мірою орієнтовані на церковну, конфесійну специфіку, а тому спрямовані на формування вірянина в традиційному баченні – як об'єкта дій. У позакультових практиках вірянин постає і їхнім об'єктом, і суб'єктом, оскільки може брати активну участь у заходах церкви, що мають громадянську спрямованість. Завдяки цьому вірянин має можливість проявити власні здібності, реалізувати їх у конкретній діяльності [34].

Важливою рисою позакультових практик є врахування у їхньому здійсненні сучасних реалій, тому вони постають як конкретна повсякденна, а, отже, зрозуміла всім діяльність, яка є доступною як для вірян будь-якої конфесії, так і для тих, хто є потенційними вірянами. У цьому контексті зазначимо, що до позакультових практик у діяльності християнських церков головним чином залучаються віряни. Проте останнім часом все більш поширюється і залучення до них невіруючих, що є бажаним для християнських церков, оскільки сприяє приходу до віри нових груп громадян. Отже, участь у позакультових практиках сприяє не лише формуванню особистості вірянина, але і формуванню сучасної особистості як такої.

Церква як соціальний та релігійний інститут за визначенням має відношення до формування особистості. При цьому за сучасних умов мається на увазі не лише розкриття духовних та моральних якостей людини, але і формування нового типу особистості вірянина – людини, яка бере активну участь не лише у діяльності церкви, (як культовій, так і позакультовій), але й у суспільному житті в цілому. З огляду на це, наведемо результати соціологічного дослідження, проведеного українськими вченими, які досліджували роль соціального служіння церков (згідно нашої термінологією позакультових практик) у вирішенні соціальних проблем та мотивацію участі вірян у такій діяльності.

Як свідчать отримані дані, більшість опитаних (майже 72%) вказали серед основних причин участі у соціальному служінні обов'язок, тобто особистісний свідомий вибір. Серед інших варіантів відповіді були названі такі: «сприймаю як заповідь, зафіксовану у Священному писанні», «до цього регулярно закликають священники», «дію, як всі». Наскільки віруючі керуються у своєму виборі власними переконаннями, підтверджується розподілом відповідей на інше запитання, яке стосувалося з'ясування мотивів участі у позакультовій діяльності церкви. Знову ж більшість респондентів вказали на суб'єктивні, особистісні мотиви: світогляд, власне бажання. Ці дані показують як значимість культових практик для вірян, що постають своєрідним орієнтиром їхньої участі у позакультових практиках, так і суб'єктивних мотивів особистості, її волі, бажання тощо. [1, с.336].

Досліджуючи діяльність церков у контексті нашого дослідження, ми виходили з того, що церкви, як, власне, і раніше, мають на меті виховання вірян, прищеплення їм християнських цінностей. Але за сучасних умов залучати до релігії нові покоління громадян лише завдяки культовим практикам досить складно, тим більше, що, як ми вже неодноразово підкреслювали, такі практики мають суто релігійне наповнення та позбавлені соціального. Позакультові практики мають, так би мовити, прикладний характер, доповнюючи культові практики реальною діяльністю, спрямованою на вирішення різноманітних соціальних проблем. Тим не менш така діяльність, у тому числі, сприяє реалізації християнських догм [8, с.72].

Аналізуючи соціальні концепції та доктрини сучасних християнських церков, ми перш за все звернули увагу на їхню зорієнтованість на суспільство та особистість. Зазначимо, що саме особистість займає центральне місце у таких документах. Варто лише зауважити, що у документах різних церков є деякі відмінності у баченні ролі особистості вірянина у діяльності церкви та житті суспільства. Зокрема, у Соціальній концепції Української Православної Церкви (УПЦ) сучасна особистість постає як така, що має не тільки

християнські чесноти, але й демократичні права та свободи. У своїх діях вона може покладатися також на власні переконання, що не заважатиме їй в разі потреби звертатися до церкви за підтримкою та допомогою.

Розглядаючи проблеми сучасного вірянина, Українська православна церква підкреслює значимість поєднання ідеї прав та свобод людини із ідеєю християнського служіння. Поняття прав та свобод є наскрізним у баченні церкви сучасної особистості. У соціальній концепції УПЦ підкреслюється значущість формування у особистості як релігійних цінностей, так і цінностей світського характеру, зокрема таких, як сім'я, демократичні права (право на свободу пересування, отримання інформації тощо) [22, с.336].

Деякі суперечності можемо відмітити у Декларації Української Православної Церкви України (ПЦУ). Так, в ній зазначається повага до сучасної особистості, висловлюється підтримка її прав та свобод, зокрема свободи вибору: Церква вказує також на важливу роль участі вірян у суспільному житті. Поряд із цим, церква досить неоднозначно ставиться до становлення громадянського суспільства та тих цінностей, що воно актуалізує. Згідно Декларації ПЦУ, соціальне служіння є важливим напрямом діяльності церкви, але пріоритет у діяльності церкви надається духовному служінню та формуванню особистості згідно християнських цінностей та норм [13, с.6-9].

Католицькі церкви, Українська Греко-католицька та Римо-католицька (УГКЦ та РКЦ) у своїх соціальних доктринах висловлюють підтримку демократичним цінностям, правам та свободам громадян. Безумовно, що церква визначає певні моральні зобов'язання громадян, це стосується передусім солідарності, взаємоповаги між членами суспільства, толерантності. Особистість сучасного суспільства повинна коритися сучасним правилам поведінки. У доктрині РКЦ розглядаються як конкретні суспільні проблеми та шляхи їхнього подолання, так і проблема становлення та розвитку особистості у сучасних умовах. Та поряд із визнанням та підтримкою сучасних

демократичних свобод особистість, як засвідчується у документах католицьких церков, має перш за все бути вихованою у дусі християнства [19, с.180].

У соціальних концепціях протестантських церков проблема становлення сучасної особистості вірянина та громадянина теж є наскрізною. Особливу увагу цьому приділяє доктрина Адвентистів Сьомого Дня (АСД). Власне, вона спирається на два принципи: гідності людини та всезагальному призначенні земних благ. Зазначимо, що саме ця конфесія, згідно її соціальної доктрини, є послідовним захисником соціальної справедливості. У доктрині АСД підкреслюється, що у становленні сучасної особистості та розвитку суспільства в цілому особливу значущість мають принципи солідарності та субсидіарності. Принцип солідарності полягає у взаємоповазі та взаємовідповідальності членів суспільства, принцип субсидіарності акцентує право людини на власні переконання, дії, спрямування своєї енергії на формування особистісних якостей, необхідних для досягнення власних цілей. Наскільки важливою є особистість для АСД, засвідчує така схема, зазначена у їхній соціальній концепції: «людина – сім'я – Церква – суспільство – держава – світове співтовариство». [8, с.340].

Як бачимо, саме з людини розпочинається служіння церкви, в соціальній концепції якої підкреслюється гармонійне поєднання особистісного, індивідуального та суспільного. Причому церква постає в ролі не лише «інституту допомоги», а закликає людину до прояву особистісних якостей, необхідних для існування в сучасному світі, закликає до боротьби за власні переконання та дії. Лише за певних умов, які визначаються самою людиною, церква може надавати певні моральні орієнтири, які, на її думку, є втраченими у сучасному суспільстві [40, с.78-80].

Будь-яка людина незалежно від її соціально-демографічних та статусних характеристик, культурного капіталу та інших суб'єктивних та об'єктивних якостей отримує певний життєвий досвід, засвоює певні суспільні та групові норми та цінності, тобто соціалізується. Саме процес соціалізації сприяє

формуванню у індивіда певного ставлення до тих чи інших подій та явищ. Соціалізація є безперервним процесом, який триває протягом усього життя людини.

Дослідники, що звертаються до наукового вивчення соціалізації, виокремлюють такі її різновиди, як політична (процес засвоєння політичних норм та цінностей), правова (процес засвоєння правових норм та цінностей), економічна (процес засвоєння економічних норм та цінностей), екологічна (процес засвоєння таких норм та цінностей, що формують відповідне ставлення до навколишнього середовища та сприяють формуванню екологічної культури) тощо. Наслідуючи цю логіку, можна, на наше переконання, виокремити і релігійну соціалізацію, тобто процес засвоєння релігійних цінностей знань, вмінь, навичок, що може відбуватися ще у дитинстві, тобто на етапі первинної соціалізації, яка має переважно емоційне забарвлення. У цьому випадку засвоєні цінності та норми залишаються з людиною на все життя. Вторинна соціалізація пов'язана із більш свідомим сприйняттям дійсності індивідом, з його раціональним вибором тих чи інших норм і цінностей, зразків поведінки, в тому числі в релігійній сфері [12].

У залученні особистості до позакультових практик безумовно важливу роль відіграє як первинна, так і вторинна соціалізація. У дитинстві маленька людина інтеріоризує норми поведінки, яких додержуються головні суб'єкти цього етапу соціалізації – батьки, в тому числі їхнє ставлення до релігії та церкви. Первинна соціалізація, на наш погляд, є більш значущою для становлення особистості майбутнього вірянина. Адже саме приклад батьків як учасників релігійної діяльності справляє найбільший вплив на мотивацію залучення особистості як до культових, так і до позакультових практик [2, с.223-225]. При цьому наші респонденти підкреслювали, що їхня участь у культових практиках є не стільки власне усвідомленою дією, скільки традиційною, узвичаєною дією, характерною для їхньої родини. Саме

наслідуванням сімейної традиції у деяких випадках можна пояснити й участь молодих людей у позакультових практиках.

Отже, участь Церкви у вирішенні актуальних проблем життєдіяльності як суспільства в цілому, так і окремих соціальних груп (перш за все найбільш уразливих) і особистостей, тобто її позакультові практики, є важливим фактором самоорганізації українського соціуму, формування громадянського суспільства в нашій країні. За сучасних умов громадянська спрямованість в діяльності християнських церков в Україні перш за все знаходить своє відображення в їхніх позакультових практиках. Такі практики сприяють не тільки вирішенню суспільних проблем, але й допомагають їхнім учасникам самореалізуватися, здобути характеристики суб'єктів громадянського суспільства. Ця обставина зайвий раз підтверджує наше припущення щодо ролі позакультових практик у становленні громадянського суспільства, адже мета таких практик, як і громадянського суспільства, – це формування суб'єктних характеристик їхніх учасників (як вірян, так і невіруючих), які завдяки позакультовим практикам можуть прийти до Бога. Таким чином, позакультові практики мають не лише суспільну, але й особистісну значущість [10, с.54.56].

РОЗДІЛ 3. СОЦІОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СУСПІЛЬНО КОРИСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ХРИСТИЯНСЬКИХ ЦЕРКОВ МІСТА МЕЛІТОПОЛЯ

3.1. Особливості позакультової діяльності християнських церков Мелітополя: соціологічний вимір

Важливим інструментом, що сприяє зміцненню духовності, миру і злагоди за теперішніх обставин стає участь у діалозі конфесійних лідерів різних релігійних общин Мелітополя. Адже саме тому, що будь – який релігійний рух обов’язково має на увазі і людей, які не прийняли його, на думку пресвітера релігійної громади церква євангельських християн „ Благодать” м. Мелітополь Михайла Брицина, можна і потрібно говорити про релігійні аспекти інтеркультурності в міському житті. До принципів засад інтеркультурного діалогу між конфесіями слід віднести усвідомлення лідерами релігійних груп їхньої відповідальності за все, що відбувається на всій території громади, оскільки у нашому глобалізованому світі сьогодні неможливо влаштувати локальний рай. Тобто, програш у чомусь вірян однієї конфесії, швидше за все, означатиме і програш всіх, і певним чином означатиме і лихо для всього міста.

Ще одним важливим чинником цивілізованого міжконфесійного діалогу духовні лідери міста вбачають у позиції міської влади. На їхню думку, неприпустимо, коли принцип „ відокремлення церкви від держави” дозволяє інколи владі усунути від забезпечення нормальних відносин між релігійними групами, що знаходяться на теренах громади, оскільки у багатьох випадках лише влада може запросити до діалогу (а іноді і зажадати такого діалогу). Не менш важливо, щоб світською владою в рамках її повноважень підтримувався правильний баланс у взаєминах з цими групами. Саме дотримання цих принципів й може засвідчити компетентність органів влади як суб’єктів культурної розбудови міста, які повинні опиратись і на консолідовану думку

релігійних громад, провідниками якої у розробці і втіленні міської інтеркультурної стратегії виступають пастори релігійних громад.

Одним із засобів міжконфесійного діалогу щодо актуальних проблем регіону і міста релігійні лідери і служителі церков Мелітополя обрали зустрічі з представниками влади міста і громадськості у вигляді регулярних молитовних сніданків. У світовій практиці молитовні сніданки є важливим інструментом, що сприяє зміцненню духовності, миру та згоди, свідомостю підтримки моралі, заснованій на християнських цінностях. Один із таких заходів, організованих Міжконфесійним комітетом християнських церков Мелітополя (МКК), куди крім священнослужителів – представників релігійних громад були запрошені представники влади, бізнесу, охорони здоров'я, культури, освіти, науки, національних товариств та громадські діячі. Пресвітер релігійної громади церква євангельських християн „Благодать” Михайло Брицин відмітив, що молитовний сніданок з темою „Мир і добробут нашого міста. Роль церкви”, відбувається насамперед тому, що ми думаємо про майбутнє і хочемо знаходити спільну мову з кожною людиною, тому, що релігія – це невід'ємний елемент інтеркультурності. На думку релігійного діяча, - „ Не тільки церкви відкрили для себе можливість допомогти потребуючим в цей непростий час відкрила очі багатьох на справжній сенс існування церкви” [10].

В привітальному слові голова МКК, старший єпископ апостольської євангельської церкви „Слово життя” Дмитро Бодю зазначив, що показником спільної діяльності церков МКК в Мелітополі упродовж тривалого часу, коли Церкви надали посильну допомогу міській владі в облаштуванні побуту військовиків, переселенців, жителям прикордонних міст і сіл, було щире здивування переселенців тим, що різні церкви міста, попри всі розбіжності їх релігійних доктрин, злагоджено відгукнулися на їх потребу в допомозі, як священники різних церков знають один одного і співпрацюють. Тому у нас є всі підстави констатувати, що участь священників християнських церков Мелітополя у подібного роду зустрічах сприяла побудові добрих стосунків між

християнами різних конфесій та стала унікальним просвітницьким майданчиком у громадському житті міста.

Для того, щоб з'ясувати особливості громадянської спрямованості поза культових практик сучасних християнських церков, нами було проведено в жовтні 2021 року емпіричне дослідження. Вибіркова сукупність складала 120 молодих людей - віруючих християнських церков м.Мелітополя.

Для того, щоб з'ясувати чи відчують респонденти себе віруючою людиною, нами було проведено дослідження, яке показало що більшість людей відчують себе віруючим (54,4%), 22,6 % опитаних не відчують себе віруючим, а 23,0% взагалі не змогли відповісти.(Табл. 1).

Таблиця 1

Ідентифікація молодих людей щодо відчуття себе віруючою людиною

Так	54,4
Ні	22,6
Важко відповісти	23,0

Важливо було також дізнатися, яку роль відводять молоді люди вірі в житті людини. Результати опитування показали, що 35,7% опитаних вважають, що віра утримує від погангає вчинків, 24,3% - допомагає зрозуміти і відчутти сенс життя, 21,9% - формує більш толерантне відношення до людей. Віра дає можливість відчутти себе приналежним до певної громади однодумців вважають 21,7% респондентів, 19,6% - дає відчуття впевненості в майбутньому, 15,9%- сприяє налагодженню відносин з іншими (Табл. 2).

Таблиця 2

Думка респондентів щодо ролі віри в житті людини.

Сприяє налагодженню відносин з іншими	15,9%
Дає відчуття впевненості в майбутньому	19,6%
Дає можливість відчутти себе приналежним до певної громади однодумців	21,7%

Формує більш толерантне відношення до людей	21,9%
Допомагає зрозуміти і відчувати сенс життя	24,3%
Утримує від поганих вчинків	35,7%

Відповіді респондентів щодо ролі релігії та церкви в духовному житті країни розподілилися таким чином: 28,9% вважають що вона задовольняє релігійні потреби віруючого; 24,4% - зберігає традиції народу; 18,6% - зміцнює мораль в українському суспільстві. 12,8 % опитаних відповіли, що їх діяльність повинна бути обмежена, а 10,6% вважають, що роль церкви в духовному житті країни заключається в тому, що вона займається благодійністю . (Табл. 3).

Таблиця 3

Відповіді респондентів щодо ролі релігії та церкви в духовному житті країни.

Зміцнює мораль в українському суспільстві	18,6
Зберігає традиції народу	24,4
Задовольняє релігійні потреби віруючого	28,9
Займається благодійністю	10,6
Діяльність повинна бути обмежена	12,8
Ваш варіант	4,7

Щодо соціальної ідентифікації віруючих, то результати опитування показали, що на сьогодні більшість вірян (78,8%) ідентифікують себе з Громадянином України , 71,2% – з мешканцем свого рідного міста , села, селища, 50,0% - представником своєї національності (етнічної групи), 47,0% - з громадянином світу, 13,6% - з представником свого регіону, 6,1% - з радянською людиною. Але слід відмітити, що молодь УПЦ МП ще не усвідомлює себе європейцями, оскільки лише 25% з них вважають себе такими. Важливо також відзначити, що молоді віруючі УПЦ МП, Греко-католицької церкви та „Джерело життя” ще керуються у своєму житті минулими

цінностями, зокрема радянською людиною ідентифікують себе 15, 4% представників Греко - католицької церкви та 16,7% респондентів УПЦ МП та церкви „Джерело життя”.

Результати дослідження також показали, що взаємодія християнських церков Мелітополя з державою перш за все проявляється в волонтерській допомозі (37,2%), боротьбі з наркоманією і алкоголем (31,8%), та в турботі про сиріт (20,9%). Однак слід зауважити, що найбільше (75%) респондентів ПЦУ допомагають у волонтерській діяльності, а також 54,5% опитаних церкви „Нове покоління”. А от найменше (9,1%) допомагають в волонтерській діяльності представники церкви УПЦ МП. Щодо турботи про сиріт, то займаються цією проблемою молоді люди ПЦУ та церкви „Благодать” (7,7%). Так, пресвітер протестантської церкви „ Благодать” М.Бріцин відмітив, що віруючі його церкви беруть активну участь в житті міста: це і допомога бездомним, ВІЧ інфіцированим, військовим АТО тощо. Незначну допомогу у боротьбі з наркоманією і алкоголізмом опитаних надають віруючі церкви „Нове покоління” (9,1%) і практично не займаються даною проблемою віряни ПЦУ та УПЦ МП.

Також представники церков у відповідь на дане питання додали, що серед видів співпраці християнських церков із державою важливими є й формування сімейних цінностей, й допомога бідним, й любов до країни та громадська діяльність. Важливими напрямками взаємодії, на думку вірян, є освіта та пропагування здорового способу життя, допомога у розвитку міста. (Табл. 4).

Таблиця 4

Щодо співпраці християнських церков з мерією м. Мелітополя, то на думку 27,3% респондентів вона заключається в участі у міських заходах, 19,7% опитаних вважають, що у волонтерській діяльності, 9,1% - у співпраці з національно культурними співтовариствами, в участі у підготовці інтеркультурної стратегії міста, міських та соціально мистецьких форумах, 7,6% - в участі в спільних засіданнях громадянських організацій, 4,5% - в державних та міських святах, 3% - в науково – практичних конференціях. Так, в рамках 500-річчя Реформації була проведена наукова конференція та виставка в краєзнавчому музеї міста, як зауважив пресвітер церкви „Благодать”. Він також повідомив, що молодь ініціює соціально-спрямовані міські акції, соціальні проекти тощо.

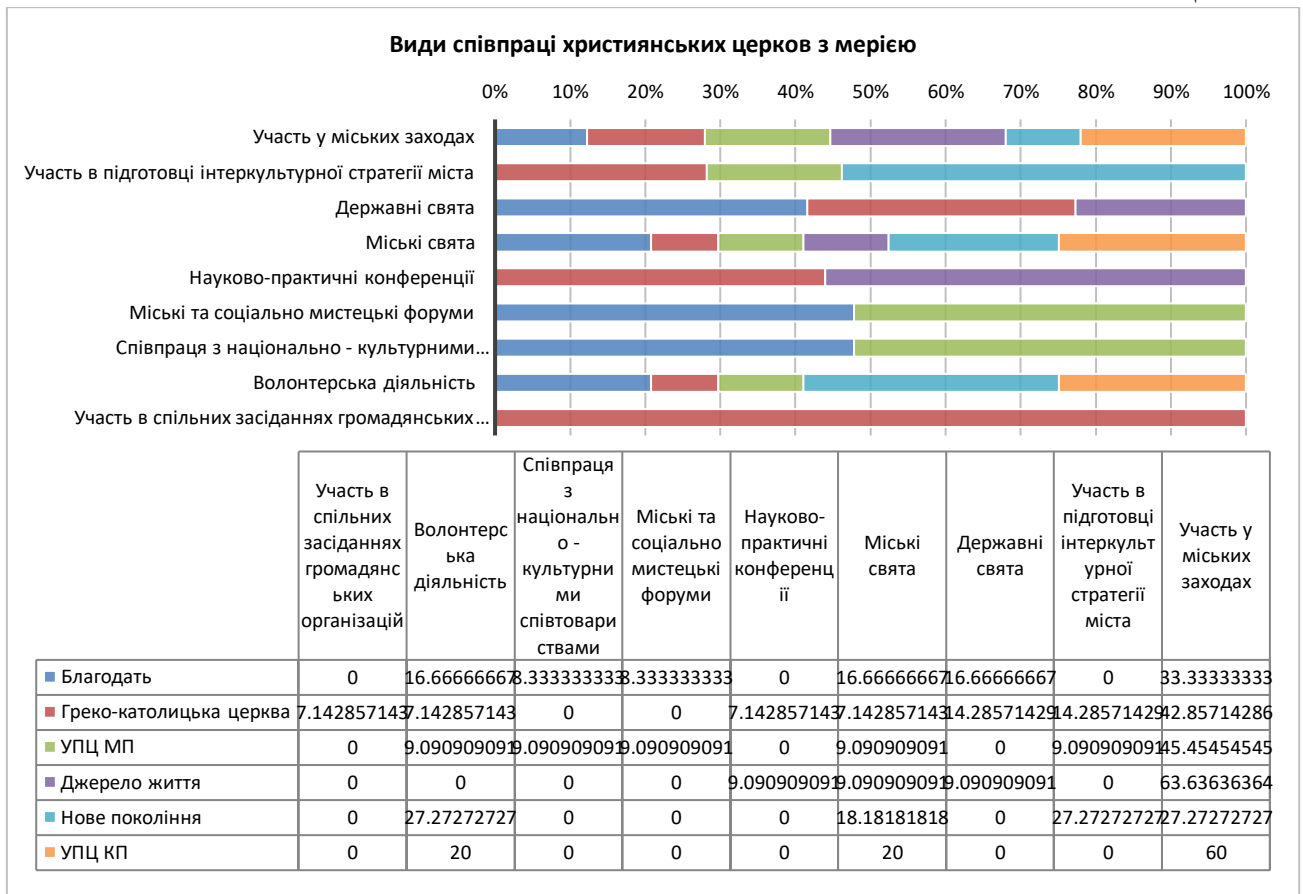
Слід відзначити, що участь в підготовці інтеркультурної стратегії міста брали респонденти лише Греко католицької церкви (14,3%), „Нове життя” (10,3%), та УКЦМП (9,1%). У державних святах беруть участь лише представники церкви „Благодать” (16,7%), греко – католицької церкви (14,3%), та „Джерело життя” (9,1%). Найбільшу участь у міських святах беруть молоді люди УКЦКП (20%), „Нове життя” (18,2%), та „Благодать”

(16,7%). Щодо участі у науково – практичних конференціях, то лише 9,1% віруючих церкви „Джерело життя”, та 7,1% греко – католицької церкви є їх активними учасниками. в міських та соціально мистецьких форумах, на жаль, беруть участь лише 9,1% представників УКЦМП та 8,3% - церкви „Благодать”.

Молодь церкви „ Благодать” організовує, в міському парку та в Палаці культури концерти, флешмоби , фестивалі сім’ї, як відзначив М.Брицин.

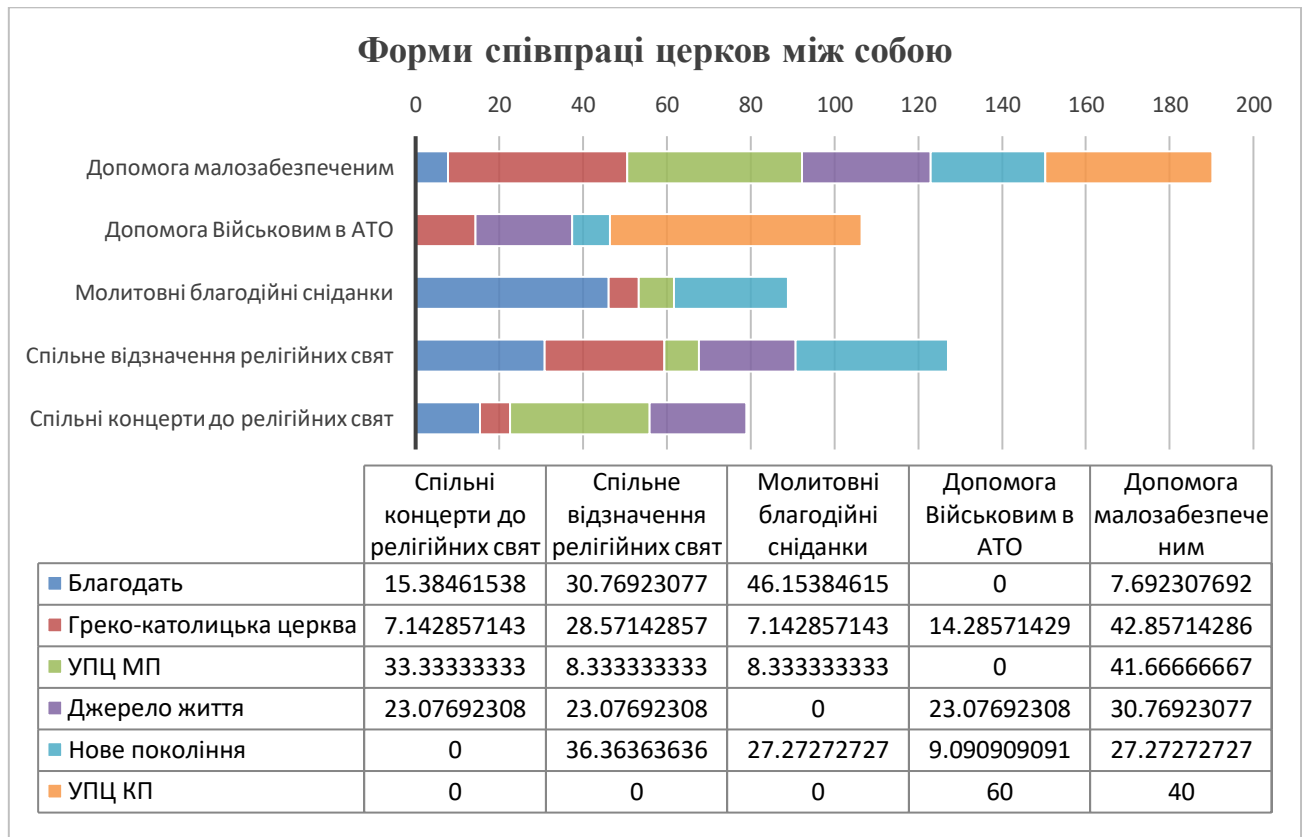
М.Брицин також повідомив, що молодь активно відвідує спортивні секції, організовує музичні фестивалі, концерти, літні табори. Співпрацюють з національно – культурними співтовариствами також лише 9,1% вірян УКЦМП та 8,3% церкви „Благодать”. Участь в спільних засіданнях громадських організацій за результатами опитування беруть лише респонденти греко – католицької церкви (7,1%). (Табл.5).

Таблиця 5

За результатами опитування основними формами співпраці церков між собою є допомога малозабезпеченим (34,8%), спільне відзначення релігійних свят (23,9%), допомога військовим, молитовні благодійні сніданки, спільні концерти до релігійних свят (18,2%). Щодо розподілу форм співпраці то допомагають військовим в АТО лише молоді віруючі УКЦКП (50%), церкви „Джерело життя” (23,1%), греко – католицької (14,3%), та „Нового покоління” (9,1%); беруть участь в молитовних благодійних сніданках віруючі церкви „Благодать” (46,2%), „Нове покоління” (27,3%), УКЦМП (8,3%), греко – католицької (7,1%); спільно відзначають релігійні свята в основному респонденти церкви „Нове покоління” (36,4%), „Благодать” (30,8%), греко – католицької (28,6%), та „Джерело життя” (23,1%); найактивнішу участь в спільних концертах до релігійних свят беруть віряни УКЦМП (33,3%), церкви „Джерело життя” (23,1%), та церкви „Благодать” (15,4%). (Табл. 6).

Таблиця 6

Отже, результати анкетного опитування показали, що найактивнішу участь у позакультових практиках беруть молоді віруючі таких християнських церков Мелітополя, як „Благодать”, „Нове покоління”, „Джерело життя”, Греко – католицької церкви та ПЦУ, дещо менш активніші – молодь УПЦ МП.

У контексті нашого дослідження цікавими є оцінки молоді ролі релігії у сучасному суспільстві, визначення ними функцій, які вона виконує в сучасних умовах. Як засвідчує здійснений нами аналіз глибинних напівструктурованих інтерв'ю, як віряни, так і ті, хто не вважає себе віруючими, досить високо оцінили роль релігії в сучасному суспільстві, її значення для людини. При цьому опитані молоді люди перш за все підкреслювали, що релігія «дає втіху, надію в складних життєвих ситуаціях» (; «утримує від поганих звичок» та «формує більш толерантне ставлення до людей». Перше твердження отримало найбільшу підтримку як серед православних, так і серед католиків та протестантів. Деякі конфесійні відмінності виявилися у такому. Якщо у протестантів значимість

релігії у формуванні толерантності та толерантних взаємовідносин посідає другу позицію, то православні на цю позицію поставили вплив релігії як чинника, що утримує від шкідливих звичок, а католики підтримали думку православних, а також підкреслили важливе значення релігії для сімейних відносин.

На думку респондентів, релігія має бути своєрідним моральним та духовним імперативом у суспільстві, сприяти стабілізації та формуванню гармонійних відносин як на рівні релігійної громади, так і на рівні соціуму в цілому. Наші респонденти акцентували також на значущості релігії у формуванні толерантного ставлення до людей. В той же час результати здійсненого нами якісного дослідження свідчать про те, що молодь визнає, що за умови сучасного українського суспільства, зокрема існуючого в ньому міжконфесійного протистояння, релігія не виступає об'єднувальною силою в суспільстві.

Що стосується реалізації релігією своїх світоглядних та комунікативних функцій, то тут оцінки респондентів є дещо нижчими. Мабуть, вони меншою мірою відчувають її значущість в осмисленні світу, соціальної реальності, досягненні духовних цінностей, ролі останніх у повсякденному житті.

Найнижчі оцінки в цілому по масиву дослідження отримало твердження про те, що релігія сприяє формуванню відчуття впевненості у майбутньому. Проте, на нашу думку, справа тут не стільки власно в релігії, скільки в стані українського суспільства в цілому, яке протягом останніх 24 років переживає перманентну економічну та політичну кризи.

Найбільш високі оцінки ролі релігії у житті суспільства в цілому та окремої особистості надають молоді протестанти. На наш погляд, це, в тому числі, може бути пояснено тим, що саме протестантські церкви відрізняються високим рівнем розвитку позакультових практик. Участь у таких практиках допомагає вірянам-протестантам налагоджувати відносини з іншими людьми, толерантно ставитися до них, сприяє самореалізації. Як бачимо, за всіма представленими в інструментарії позиціями протестанти дають більш високі оцінки ролі релігії в суспільстві, ніж православні та католики. Отже завдяки релігії, зокрема позакультовим практикам, опитані нами респонденти-протестанти змогли

зрозуміти сенс життя, відчути впевненість у майбутньому, приналежність до спільноти однодумців, надію на вирішення власних проблем тощо.

Для з'ясування участі молоді у позакультових практиках християнських церков, до яких вони належать, в інтерв'ю були поставлені такі питання:

- ставлення молоді до позакультових практик;
- особиста оцінка поширення позакультових практик у діяльності обраної церкви та поширення такого напрямку діяльності в інших церквах;
- рівень поінформованості щодо позакультових практик та їхнього спрямування;
- мотиви участі (неучасті) молодих людей у позакультових практиках церков, до яких вони належать;
- заходи, в яких вони брали участь;
- види позакультових практик, яким молоді люди надають перевагу, які їх приваблюють.

Тепер звернемося до аналізу відповідей, де ми фокусували увагу на позакультових практиках та ставленні до них студентської молоді. Відразу варто зазначити, що в цілому студенти прихильно ставляться до появи та поширення у церковній діяльності такого напрямку, як позакультові практики. Ми спробували з'ясувати, що, на думку наших респондентів, спричинило появу такого напрямку діяльності церков, як позакультові практики.

Так, на думку наших респондентів, велику роль у становленні позакультових практик відіграють такі причини, як: *«бажання священика щось змінити»*, *«політичні та економічні фактори»*, *«поширення впливу релігії на молодь»*, *«спосіб залучення людей до відвідування церкви»*, *«бажання церкви допомогти людям»*, *«душевний стан людини»* тощо. Як бачимо, на думку респондентів, для поширення позакультових практик вагомими є різні причини. Тут відіграють певну роль і особистість священика, суб'єктивні наміри молодої людини, і діяльність церкви як соціального та релігійного інституту. Деякі респонденти називали й інші причини, які, на їхню думку, зумовили появу позакультових практик у діяльності християнських церков, зокрема: *«очищення від гріхів»*, *«відвідування храму є обов'язковим для людей»*, *«душевна потреба»*,

«накопичення гріхів», «людина має жити у святості» тощо. Такі відповіді наштовхують на думку про те, що далеко не всі сучасні молоді люди розуміють природу позакультових практик та їхнє призначення, тому вони сприймають їх як специфічний вид культових практик.

Особливий інтерес для нас становило з'ясування участі молоді у позакультових практиках християнських церков. Проаналізувавши відповіді на питання нашого інтерв'ю, ми виявили, що переважна більшість студентів не бере участі у позакультових практиках, хоча усі вважають себе вірянами та відвідують храм. Аналіз відповідей щодо неучасті молоді показав, що для наших респондентів важливою, якщо не визначальною, є постать священика, який і мав ініціювати, стимулювати до участі, або, принаймні, повідомляти про заходи позакультового характеру. Очевидно, що саме ініціатива священика могла б виправити становище, але священики тих приходів, до яких належали наші респонденти, не зважили на це. Що ж до готовності наших респондентів брати участь у позакультових практиках, то, як засвідчили результати інтерв'ю, у більшості опитаних є такі прагнення, про що і було зазначено у відповідях. Якими ж мотивами керуються студенти, збираючись брати участь у позакультових практиках чи ігноруючи їх. Основними мотивами участі були названі: *«допомога людям з вадами», «допомога сиротам, людям похилого віку», «можливість повернути людей до віри та церковного життя», «спілкування з новими людьми, нові знайомства»* тощо.

Щодо неучасті студентів у позакультових практиках були отримані такі відповіді: *«не вистачає часу», «такі заходи повинні проводитися в храмі», «немає натхнення», «не було нагоди», «не беру, бо не знаю про таку діяльність», «не вважаю за потрібне нав'язувати свою думку», «немає можливостей», «бо ніхто не пропонує, не залучає»* тощо. Отже, мотиви ігнорування позакультових практик варіюють від відсутності особистої зацікавленості до незнання про такі практики (або про можливість взяти в них участь), що, безумовно, свідчить про недостатню роботу церкви у цьому напрямку. Поряд із цим також з'ясувалося, що попри в цілому позитивне ставлення до позакультових практик, деякі респонденти дещо упереджено ставляться до них, вбачаючи в такій діяльності щось негативне: *«не*

дозволяє совість». На нашу думку, це можна пояснити тим, що студенти не сприймають позакультові практики як напрям церковної діяльності. Проте ми припускаємо, що їм відомі якісь факти зловживання з боку священнослужителів, про які вони не виявили бажання розповісти.

В межах нашого інтерв'ю ми також спробували визначити, представники яких церков більшою мірою беруть участь у позакультових практик. Але з'ясувалося, що такої залежності немає, оскільки як серед представників православ'я, так і католицизму та протестантизму є молоді – «активісти». Дівчата виявилися більше зацікавленими у позакультових практиках, аніж хлопці.

Щодо конкретних заходів позакультових практик, у яких брали участь молоді люди, то це перш за все такі, як *«волонтерський рух»*, *«допомога у зборі коштів на дитячий будинок»*, *«участь у різдвяному вертепі»*, *«участь в організації свята Трійці»*, *«участь в організації свята Св. Миколая»*. Можливо, молоді люди і не обмежувалися б лише участю у цих заходах, але, згідно отриманим відповідям, вони не достатньо поінформовані про інші заходи та можливість участі в них.

Оцінюючи роботу церков, зокрема їхні позакультові практики, більшість опитаних молодих людей зазначили, що протестанти більшою мірою зорієнтовані на такі практики у своїй діяльності, аніж православні та католики.

Отже, наше дослідження довело, що попри прихильне ставлення молоді до позакультових практик, рівень їхньої участі в таких практиках невисокий, що зумовлено різними факторами. Проте навіть участь незначної кількості молодих людей у позакультових практиках, по-перше, дає підстави стверджувати, що християнські церкви різних напрямів звертаються до даних практик, по-друге, свідчить про те, що молодь поінформована про такі практики та бере участь у різних видах позакультових практик.

Варто відзначити, що в цілому молоді люди говорили про позитивний вплив позакультових практик у формуванні особистості молодої людини. При обґрунтуванні своєї думки вони звертали увагу на те, що безпосередня участь молоді у таких практик є головною умовою їхнього впливу на особистість.

Зокрема, наші респонденти відмічали, що участь у позакультових практиках сприяє формуванню позитивних рис у молодій людини, зокрема таких, як *«співчутливість»*, *«доброта»*, *«щирість»* тощо. На їхню думку, такі позитивні якості впливають на становлення християнина.

В нашому інтерв'ю ми також намагалися з'ясувати думку респондентів щодо мети здійснення позакультових практик сучасними християнськими церквами. Більшість опитаних молодих людей вказали основною метою позакультових практик надання підтримки різним, насамперед уразливим групам населення, а також формування моральних якостей учасників таких практик. Водночас було вказано і способи, за допомогою яких формуються моральні якості особистості. Зокрема, були отримані такі відповіді: *«участь у позакультових практиках всебічно розвиває»*, *«відвертає від шкідливих звичок»*, *«підтримує непрацездатне населення та «дітей вулиці»»* тощо. Найбільше зусиль для виховання молоді, на думку респондентів, докладають протестантські церкви.

Відповідаючи на питання стосовно того, яким напрямом позакультових практик варто приділяти найбільшу увагу, молоді люди називали такі із них, що спрямовані саме на молодь, на реалізацію її потреб. Наші респонденти називали, зокрема, практики, пов'язані з дозвіллям (*«різні екскурсії по святих місцях»*), з роботою із проблемними групами (*«допомога дітям-інвалідам, сиротам»*, *«робота із дітьми вулиці та з неблагополучними сім'ями»*, *«з нарко- та алкозалежними»*). Серед напрямів позакультових практик, яким, на думку респондентів, варто приділяти якомога більше уваги, була названа *благодійність*, яка, з огляду наших респондентів, є проявом кращих людських якостей і допомогою для тих, хто цього особливо потребує. Підкреслювалась також важливість організації з боку церков різноманітних конференцій, диспутів, які дали б їм можливість не лише бути поінформованими про роботу церкви, але й, сприяли залученню молоді до такої роботи; необхідність створення при храмах недільних шкіл, що сприятиме підвищенню рівня релігійної освіченості підростаючого покоління.

Заохотити молодь до участі у позакультових практиках, на думку опитаної молоді, можливо такими заходами, які дозволять їй реалізувати себе, будуть

відповідати молодіжним прагненням та захопленням. Водночас молодь виявила розуміння суспільних проблем та готовність взяти участь в їхньому подоланні, залучаючись до позакультових практик.

Підсумовуючи, відмітимо, що молодь досить прихильно ставиться до позакультових практик християнських церков, зазначаючи їхню соціальну та духовну значущість. Поряд із цим, ми виявили, що участь молодих людей у таких практиках є обмеженою, що зумовлено перш за все недостатнім рівнем поінформованості про ці практики.

Молодь, згідно нашого якісного дослідження, залучається, хоча й не досить активно, християнськими церквами до участі у культових та позакультових практиках, які надають їй змогу, допомагаючи іншим людям, розвивати власні моральні якості, самореалізуватися.

Для виявлення ролі позакультових практик у формуванні сучасної молодої людини нами були поставлені в інтерв'ю такі питання:

- думка респондентів щодо впливу позакультових практик на формування особистості, характеру та засобів їхнього впливу;
- думка респондентів щодо того, які позакультові практики необхідно розвивати церкві;
- засоби стимулювання участі молоді у позакультових практиках.

Аналіз відповідей показав, що молоді віряни УГКЦ, як і православна молодь, підкреслили виключно позитивну роль позакультових практик у цьому процесі. На їхню думку, позакультові практики збагачують молоду людину духовно, позбавляють від впливу шкідливих звичок, що особливо актуально в сучасному суспільстві: *позакультові практики «позитивно впливають не лише на тих, на кого спрямована діяльність, але й на самих учасників».*

На думку греко-католицької молоді, зацікавити людину взяти участь у позакультових практиках можливо, застосовуючи різні способи, але найважливішими є особисте прагнення молодої людини, вплив ЗМІ, а також ініціатива церкви.

Схвально ставиться молодь до позакультових практик, оскільки вони дають можливість допомогти іншим людям. Сприймаючи позакультові практики як

соціально зорієнтовану діяльність церкви, молоді віряни спрямовують їх на надання допомоги бідним, хворим та самотнім людям.

Підсумовуючи сказане, відмітимо, що, незалежно від ступеня прихильності до позакультових практик, всі християнські церкви усвідомлюють необхідність розвитку як власних, так і міжконфесійних позакультових практик, акцентують на необхідності співпраці із державними інституціями, хоча розраховують в основному на власні сили. Більшість священників схилиються до думки про те, що у своїй діяльності їм обов'язково необхідно враховувати суспільні виклики, оскільки церква, особливо на сучасному етапі, не відділяє себе від суспільства та його нагальних проблем, що роль церкви як соціального та релігійного інституту у вирішенні цих проблем має бути більш значною.

3.2. Суспільно корисна діяльність сучасних християнських церков в часи російської агресії

Сьогодні рашистська навала знищує на території нашої суверенної держави Україна цінності людяності, поваги до життя, справедливості, демократії, верховенства права та прав людини, які є основою існування цивілізованого світу у XXI столітті.

Усі ці жахи російської військової агресії відчують на собі з перших днів війни й жителі тимчасово окупованого інтеркультурного міста Мелітополь.

Через важливе стратегічне розташування (перетин європейських автомагістралей та наявність залізничної лінії міжнародного значення до окупованого Кримського півострова) український багатокультурний Мелітополь з 25 лютого 2022 року перебуває у тимчасовій окупації внаслідок російської військової агресії. Ці складні дні для мелітопольців стали випробуванням на витримку і стійкість, єднання і взаємодопомогу, мудрість і розсудливість всієї багатоетнічної громади міста, яка налічує близько 100-та національностей і етнічних груп, між якими укорінилися глибокі вікові традиції добросусідства та взаємоповаги.

В ті перші дні, коли у місто Мелітополь зайшли російські війська, місцеві мешканці зустріли їх мирними протестами. Мелітопольці самостійно стихійно організовували проукраїнські мітинги із меседжами до російських солдат: «Повертайтеся назад додому!», «Вам тут не раді», «Нас не потрібно звільняти», «Ми не хочемо жити в руськом мірі». Й так мелітопольці виходили на вулицю кожного дня, доки їх не стали забирати в полон та відправляти в катівні.

У такій ситуації жителі, які залишилися в тимчасово окупованому місті, згуртувались на своїх мікротериторіях і посилили сусідські зв'язки на вулиці, у дворах багатоповерхових будинків. Таким чином надавалася допомога сусідам, поширювалася корисна інформація та новини з зони бойових дій. Ще одним зі способів протидії став саботаж, відмова від співпраці, укривання міського обладнання, комп'ютерів, документів тощо.

Мешканці інтеркультурного Мелітополя намагаються проявляти емпатію, взаємодопомогу, громадський активізм, впевненість у собі, обмінюються знаннями та навичками, намагаючись консолідувати багатокультурну громаду, демонструвати ознаки мобілізованої солідарності.

Наразі позацерковна діяльність сучасних християнських церков напряму залежить від війни в Україні. Ця війна зближує одних людей, а інших навпаки роз'єднує через політичні погляди. Але як би там не було, війна зараз впливає на все: на життя людей, країни, світогляди, побут (адже багато хто мусив покинути власні домівки і просто бігти- хто за кордон, хто до інших міст).

З перших днів мелітопольці об'єднались в добрих справах і підтримці: благодійні фонди, громадські організації, церкви об'єднали свої зусилля, щоб підтримати тих, кому було найважче.

Прикладом цього є проведення постійних спільних молебнів представників різних конфесій (римо-католики, греко-католики, молокани, протестанти, звісно, без московської церкви) на головній площі міста. Мелітопольці показали свою єдність не тільки в соціальній, але й в духовній сфері. 130 днів на центральній площі окупованого міста йшла міжконфесійна молитва. Священники і віряни православних, католицьких і протестантських громад стояли разом за український Мелітополь.

На даний момент росіяни у майже п'ятнадцяти релігійних громадах міста забрали церковні будівлі (звичайно, крім російської православної церкви). В якихось з них розмістились військові, якісь будівлі просто пограбовані і закриті. В будівлі однієї з церков спилили хреста і розмістили окупаційне «міністерство». Священників брали у полон і депортували. Але віруючі люди навіть у цих умовах зберігають свою єдність, підтримку, проводять спільні заходи і допомагають один одному.

Також священники, голови та представники національно-культурних товариств допомагали біженцям з Бердянська й Маріуполя (більшість з яких є роми), які не можуть виїхати на підконтрольну територію. Займаються мешканці й волонтерською діяльністю. У місті з перших днів окупації виникли три пункти волонтерської допомоги, які створили самі жителі для допомоги малозабезпеченим і потребуючим людям. Бізнесмени надавали допомогу жителям, які постраждали від ракетних ударів і бомб. Також у місті діє партизанський рух опору, який часто своїми діями нагадує агресорам, що їм тут не раді. Підпільний громадський рух «Жовта стрічка» постійно розміщує по місту жовті стрічки, листівки, постери, малюнки, графіті, знищують російські агітаційні продукти, стверджуючи, що Мелітополь українське місто і що час деокупації не за горами.

Воєнні дії активізували діяльність волонтерів та громадських організацій. Християнські церкви та волонтери при приходах теж беруть активну участь у наданні матеріальної допомоги, психологічної та духовної підтримки переселенцям та їхнім сім'ям, українському війську, сім'ям військових. Головними напрямками роботи християнських волонтерів збір коштів на лікування воїнів української армії та продукти харчування, одяг; допомога переселенцям з Донбасу, де проходять воєнні дії, тощо. Напевно, саме тому настільки актуалізується самими церквами проблема розвитку позакультових практик, виробляються різноманітні підходи до її розв'язання.

Майже всі віруючі зараз беруть діяльну участь в моральному оздоровленні нашого суспільства, в справах благодійництва. В багатьох містах створюються організації та групи милосердя.

Молодіжні відділи протестантських церков готують молодь до благодійної діяльності, організують різноманітні фестивалі, конгреси, вечори дозвілля, табірні збори. Літературні та музичні відділи формують молодіжні хорові колективи, вокально-інструментальні ансамблі, проводять вечори поезії, духовної музики.

Християнські церкви постійно пропагують віротерпимість і закликають покінчити з конфліктами, які останнім часом постійно виникають у православних конфесіях, пропонують забути про конфесійну і національну різницю, зміцнити співробітництво між релігіями та народами з метою всебічного покращення життя суспільства.

Останнім часом в релігійних виданнях публікуються статті з національних питань, соціальної політики, рекомендації брати участь у суспільному житті. Релігійні громади приділяють багато уваги формуванню громадянських позицій у віруючих, регламентують їх поведінку, орієнтують на справедливе ставлення до «ближніх», розширювати соціальні зв'язки, сумлінно працювати і вболівати за успіхи країни.

Реінтеграція території Приазов'я неможлива без міцних соціальних зв'язів між людьми, які будуються на моральних та духовних цінностях. Тому доречним буде використовувати вагомий соціальний та духовний потенціал, який мають релігійні громади Мелітопольщини для артикуляції цих цінностей, побудови стабільних відносин та подолання негативного впливу релігійної складової на соціальний клімат.

У листопаді в Києві за ініціативи Міжконфесійної ради християнських церков Мелітополя та за підтримки міського голови Івана Федорова відбудеться молитовний сніданок «Духовний вимір громади: тези для монографії або принципи для життя». Для мелітопольської громади це уже традиційна форма спілкування.

Перші молитовні сніданки у Мелітополі розпочалися ще у 2009 році, коли міські священники почали збиратися разом для координації соціальної діяльності церков. Пізніше молитовні сніданки стали звичним форматом спілкування духовних лідерів громади із представниками влади, освіти, культури, національно-культурних товариств, бізнесу та громадських організацій.

У суспільному, медійному, законодавчому просторі існує певний вакуум стосовно того, як може бути влаштоване релігійне життя після деокупації. Тож на молитовному сніданку планується розглянути моральні та релігієзнавчі аспекти відовлення соціального, морального та духовного клімату у громаді мелітопольців: Як задовольнити моральні запити у суспільстві? Які міфи щодо християнської моралі існують та чому вони контрпродуктивні? Де знаходиться баланс між милосердям та справедливістю? Там де є прощення, чи є місце покриттю збитків? Які моральні виклики переживає людина під час війни і як перекликаються загальнолюдські та християнські цінності? Сценарій для громади після деокупації: розділення, очищення, обмеження, порозуміння, примирення, пристосування – що обираємо і чому? «Моє серце залишилося у Мелітополі» – від красивої фрази до життєвої позиції.

Україна зараз переживає дуже складні часи, адже країна-сусід, країна, разом з якою наша ненька Україна пройшла багато всього, країна, яку багато хто називає "братським народом" проявляє збройну, військову агресію, направлену проти мирного населення України. Вона вторглася вночі, і ми мусимо оборонятися.

Саме зараз населення України об'єдналося в єдине суспільство, кожен намагається чимось допомогти іншим, значно виріс патріотизм. Треба зазначити, що саме патріотизм є основним чинником формування національної ідентичності українців, адже в умовах російської агресії люди встали на захист своєї держави та усвідомлено вважають себе частиною української політичної нації. Люди голими руками зупиняють ворожу техніку, виходять на протести, мітинги в окупованих територіях України.

ВИСНОВКИ

На суспільному рівні сьогодні відбуваються зміни у становищі Церкви та релігії у житті соціуму. Церква постає вже не домінуючим, а одним із соціальних інститутів, який у боротьбі за вірян, крім традиційної діяльності – культових практик, вдається і до позакультових практик за рахунок входження до нетрадиційних для неї сфер життя. Власне, така нетрадиційність і формує систему позакультових практик.

В умовах становлення громадянського суспільства християнські церкви, що функціонують сьогодні в Україні, переглядають свій підхід до власної діяльності. Це має свій вияв у побудові партнерських стосунків із державою, громадськими організаціями, зокрема у формуванні системи позакультових практик. Їхню реалізацію християнські церкви намагаються втілити в життя як у теоретичній, так і практичній площині. Теоретична площина представлена у створенні соціальних концепцій та доктрин, а практична - в реалізації різних програм, проектів позакультових практик як у міжконфесійному та міжцерковному форматі, так і в системі — держава - церква.

Культові практики є ознакою збереження християнськими церквами своєї неповторності та самобутності. Що стосується позацерковних практик, то вони зорієнтовані на реалізацію певних суспільних проектів церкви, на її участь у вирішенні суспільних проблем. Нерідко на адресу церкви лунають звинувачення в тому, що вона перестає бути церквою, оскільки втручається у ті сфери життєдіяльності, суспільства та окремої людини, які для неї не є характерними, тобто виходить за межі формування духовності та моралі і переключається на поточні проблеми, що існують у різних сферах суспільного життя. Але це лише погляд з одного боку. На нашу думку, така переорієнтація пов'язана з тим, що Церква воліє сама брати активну участь у суспільних процесах. Справа в тому, що обмежуватися лише культовими практиками як інструментом впливу на людей сьогодні є недостатнім. Саме позакультові практики, на наш погляд, можуть стати потужним засобом оновлення церкви, зміцнення її позицій у

суспільстві, сприятимуть формуванню нових та закріпленню старих соціальних зв'язків

Сьогодні можна стверджувати про очевидну зацікавленість християнських церков саме у суспільно корисній діяльності. Воєнні дії на сході України активізували діяльність волонтерів та громадських організацій. Християнські церкви та волонтери при приходах теж беруть активну участь у наданні матеріальної допомоги, психологічної та духовної підтримки переселенцям та їхнім сім'ям, українському війську, сім'ям військових. Головними напрямками роботи християнських волонтерів є збір коштів на лікування воїнів української армії та продукти харчування, одяг; допомога переселенцям з Донбасу, організація дозвілля для дітей та молоді з регіонів, де проходять воєнні дії, тощо.

Позацерковну діяльність можна вважати породженням соціальних умов – розширенням прав та свобод громадян, їхнім інтересом до Церкви та її діяльності, авторитетом інституту церкви у порівнянні із іншими. Ці та інші умови сприяли появі та популяризації позакультових практик на тлі традиційних культових практик, агентами яких є священники та віряни, а потенційними агентами – потенційні віряни.

Формування та розвиток позацерковних практик вимагає співпраці церкви не лише із державою, але і з громадськими організаціями, з різними конфесіями. Якщо культові практики орієнтуються на вірян як масу та стверджують принципи та догми тієї чи іншої релігії, то позакультові практики, орієнтуючись на різні групи громадян (як воцерковлених, так і потенційних вірян), враховуючи їхні потреби, окрім вирішення досить актуальних суспільних питань, дають можливість для особистісної самореалізації. Тобто, беручи участь у позакультових практиках, кожна людина може розкрити свій потенціал, показати свої можливості. Таким чином, позакультові практики можуть впливати на формування індивіда не лише як вірянина, але й як гідного члена громадянського суспільства, який займається необхідною та корисною справою.

В діяльності православних, католицьких та деяких протестантських конфесій можна виділити такі основні особливості сучасних позакультових практик:

- розширення сфер і напрямів діяльності;
- орієнтація на певну групу населення із врахуванням соціально-демографічних- характеристик;
- робота із людьми із проблемних груп (люди похилого віку, ті, хто перебуває в місцях позбавлення волі, та ін.);
- співпраця із громадськими організаціями, органами влади;
- міжрелігійна та міжконфесійна співпраця.

Таким чином, позакультові практики постають як суспільно значима діяльність, яка здійснюється християнськими церквами з метою поширення духовності, формування цінностей громадянського суспільства внаслідок налагодження міжконфесійної та міжрелігійної співпраці, взаємодії із іншими соціальними інститутами.

За даними опитування види співпраці християнських церков з мерією м. Мелітополя, на думку респондентів, спрямовані на участь у міських заходах, на волонтерську діяльність, співпрацю з національно культурними співтовариствами, участь у підготовці інтеркультурної стратегії міста, міських та соціально - мистецьких форумах, участь в спільних засіданнях громадянських організацій, державних свят, и міських свят, науково – практичних конференціях.

Основними формами співпраці церков між собою є допомога малозабезпечених, спільне відзначення релігійних свят, допомога військовим в АТО, молитовні благодійні сніданки, спільні концерти до релігійних свят.

За сучасних умов позакультовим практикам в Мелітополі приділяють значну увагу протестантські, дещо менше – католицькі церкви. В українських православних церквах основний акцент залишається на богослужіннях (культових практиках), а позакультові практики ще не набули систематичного характеру. У цьому контексті важливо підкреслити, що у протестантів церква набуває обрисів добровільних об'єднань.

Таким чином, в межах здійсненого нами дослідження було доведено, що позакультові практики сучасних християнських церков є важливим чинником розбудови громадянського суспільства в Україні. Завдяки участі у таких практиках громадяни (воцерковлені та невоцерковлені) залучаються не лише до

життя церкви, але й до суспільного життя, до вирішення актуальних проблем життєдіяльності соціуму в цілому та окремих, найбільш вразливих соціальних груп, що на індивідуальному рівні сприяє розвитку соціальної суб'єктності особистості, її самовдосконаленню та самореалізації, актуалізації громадянсько-релігійної суб'єктності, а на суспільному – створює оптимальні умови для актуалізації форм самоорганізації громадян у вирішенні численних соціальних проблем.

Розвиток позакультових практик свідчить про те, що церква як соціальний інститут не є замкнутою системою, вона відкрита до змін, що відбуваються в сучасному українському суспільстві та світі в цілому.

Дані результати дослідження дозволяють нам стверджувати, що всі гіпотези підтвердилися. Зокрема, що позакультові практики стають потужним засобом оновлення церкви, зміцнення її позицій в суспільстві; що в українських православних церквах позакультові практики ще не набули систематичного характеру, оскільки основний акцент у їх діяльності залишається на богослужіннях; що в сучасних умовах значну увагу приділяють позакультовим практикам протестантські церкви, які зорієнтовують їх на формування особистості як суб'єкта та громадянського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арістова А. В. Релігійні конфлікти в сучасному світі: природа, вияви, шляхи врегулювання: монографія. К., 2007. 336 с.
2. Бевзенко Л. Особливості релігійної регуляції в умовах суспільних регуляцій. Соціальна регуляція поведінки в умовах суспільної нестабільності . За ред. О. Злобіної. К. : Інститут соціології НАН України. 2013. С. 222-229.
3. Бондаренко В. Д. Релігійне життя в Україні: стан, проблеми, шляхи оптимізації. К., 1996. 128 с.
4. Борейко Юрій. Міфореелігійний простір повсякденної реальності українських носіїв православної свідомості. Соціологічні студії. 2013. №2(3). С. 5 – 10.
5. Вебер М. Протестантська етика та дух капіталізму. К.: Основи, 1994. 261 с.
6. Вебер М. Основные социологические понятия: пер с нем., сост. общ. ред. и послесловие д. филос. н. П. П. Гайденко. Избранные произведения. М.: Прогресс, 1990. С. 602-639.
7. Віруючий. Соціологічна енциклопедія: [укладач В. Г. Городяненко]. К.: Академвидав, 2008. С. 72.
8. Виговський Л. А. Функціональність релігії: природа і вияви Монографія. НАН України. Від-ня релігієзнавства Ін-ту філос. ім. Г. С. Сковороди, Хмельниц. ун-т упр. та права. К.; Хмельницьк, 2004. 340 с.
9. Головаха Є., Горбачик А., Паніна Н. Україна та Європа: результати міжнародного порівняльного соціологічного дослідження. К.: Інститут соціології НАН України, 2006. 142 с.
10. Глинська Людмила, Манойленко Дар'я. Роль позакультових практик християнських церков у соціокультурному середовищі міста. Соціологічні студії. 2019. №1(14). С. 53 -59.
11. Горбаченко Т. Г., Лубський В. І., Нілова І. Д. Релігія і культура. К.: ВК ТОВ «Тандем», 1997. 276 с.

12. Декларація Ювілейного Помісного Собору Української Православної Церкви Київського Патріархату «Церква і світ на початку третього тисячоліття» [Електронний ресурс] / Релігійно-інформаційна служба України. – Режим доступу: http://www.risu.org/ua/ua/index/resources/church_doc/uoskr_doc/34099].
13. Дурманенко О. О. Релігія як чинник онтологічної безпеки особистості: аналіз з позицій феноменологічної парадигми. Соціологія та суспільство: взаємодія в умовах кризи. II Конгрес САУ : тези доповідей, Харків, 17-19 жовтня 2013 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. С. 182-184.
14. Дудар Н. П. Релігійність в українському соціумі: детермінанти і характеристика сучасного стану: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соц. наук: спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології». К., 2002. 26 с.
15. Дюркгейм Э. Элементарные формы религиозной жизни: пер. с англ., нем., фр. ; [сост. и общ. ред. А.Н. Красникова]. Мистика. Религия. Наука. Классики мирового религиоведения. Антология. М.: Канон +, 1998. 432 с.
16. Еліаде М. Священне і мирське [пер. з нім. Г. Кьорян]. К.: Вид-во Соломії Павличко. Основи, 2001. 116 с.
17. Євангелізація Римсько-Католицької Церкви в Україні [Електронний ресурс].–Режим доступу: http://catholicmedia.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=10&Itemid=37
18. Життя у Христі: Моральна катехиза [упорядник о. Д-р. С. Шевчук]. Львів: Вид-во Укр. Католиц. ун-ту, 2004. 180 с.
19. Здіорук С. І. Співпраця держави і релігійних організацій як запорука демократичного поступу України. Релігійна панорама. 2010. № 2. С. 35–39.
20. Історія Церкви християн Адвентистів Сьомого Дня в Україні. К.: Джерело життя, 2004. 160 с.
21. Іванкова-Стецюк О. Б. Церква в соціокультурному просторі міста: протиріччя в системі функційних навантажень. Наукові студії Львівського соціологічного форуму «Багатовимірні простори сучасних соціальних змін». Зб. наук. пр. Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Франка, 2008. С. 357 – 362.

22. Катехизм Української греко-католицької церкви: Христос – наша Пасха. Львів, 2011. 336 с.
23. Кисельов О. Урізноманітнення виявів соціального служіння релігійних спільнот України. Релігійна панорама. 2007. № 12. С. 52-54
24. Климов В. Толерантність міжконфесійних відносин як культура нового тисячоліття. Релігійна панорама. 2010. № 1. С. 29-33.
25. Колодний А. М. Постмодерн в контексті історії християнства. Релігійне сьогодення України: роздуми, оцінки і прогнози (тематична збірка вибраних статей і тез). К., 2009. С. 17-29.
26. Колодний А. Свобода місіонерської діяльності в Україні. Релігійна панорама. 2007. № 3. С. 52-56.
27. Колодний А. Соціальне служення конфесій України: мотиви, форми, проблеми. Релігійна панорама. 2011. № 6. С. 29-36.
28. Любчук Валентина. Релігійна віра як чинник участі особистості у позакультових практиках. Соціологічні студії. 2013. №2(3). С. 93-97
29. Малиновский Б. Магия, наука и религия. М.: Рефл–бук, 1998. 304 с.
30. Манхейм К. Диагноз нашего времени. [Пер. с нем. и англ.]. М.: Юристъ, 1994. 693 с.
31. Нове бачення євангелізації в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ecbua.info/index.php?option=com_content&task=view&id=288&Itemid=58.
32. Основы социальной концепции Украинской Православной Церкви. К.: Информ.-изд. Центр УПЦ, 2002. 80 с.
33. Паращевін М. Інтегративна роль релігії: історико-соціологічний нарис. К.: Інститут соціології НАН України, 2004. 152 с.
34. Парсонс Т. О социальных системах. М.: Академический проект, 2002. 832 с.
35. Релігія і влада в Україні: проблеми взаємовідносин: Інформаційно-аналітичні матеріали до Круглого столу на тему: «Державно-конфесійні відносини в Україні, їх особливості і тенденції розвитку». 8 лютого 2011 року. К., 2011. 82с.

36. Рязанова Л. С. Релігійне відродження в Україні: соціокультурний контекст. К.: Інститут соціології, вид-во «Біла криниця», 2004. 240 с.
37. Титаренко В. Роль релігійного фактору у формуванні громадянського суспільства: український контекст. Україна-Ватикан: християнство в контексті його включення в різноманітні сфери його буття : Науковий збірник. За ред. Л. Филипович і П. Яроцького. К.: УАР, 2015. 386 с. С. 211-219.
38. Україна-2014: суспільно-політичний конфлікт і церква (інформаційні матеріали). К.: Центр Разумкова, Вид-во «Заповіт», 2014. 112 с.
39. Церква й АТО. Як представники різних християнських конфесій допомагають українським військовим [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://fil.org.ua/published/786>.
40. Щудло С. А. Релігійний вимір сучасного українського суспільства: регіональні особливості соціальних практик та ідентичностей. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. 2014. Вип. 63. С. 74 – 83.
41. Яремчук С. Регіональна специфіка релігійних інституцій українського суспільства. Соціологічні студії. 2016. № 2(9). С. 60 – 66.
42. Яроцький П. Протестантизм в Україні: динаміка змін. Людина і світ, 2004. №7. С. 2-10.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

*Всеукраїнська соціологічна служба
Центр соціологічних досліджень МДПУ ім. Б. Хмельницького*

Анкета

Шановний респонденте! Просимо Вас відповісти на ряд запитань щодо вашої участі у поза культових??? практиках християнських церков Мелітополя. Позначте варіант відповіді, який співпадає з Вашою думкою або напишіть власний варіант.

Анонімність гарантована!

1) На Вашу думку, яку роль відіграє релігія у сучасному суспільстві? (дайте відповідь у кожному рядочку)

	Повністю погоджуюсь	Скоріше погоджуюсь	Скоріше не погоджуюсь	Повністю не погоджуюсь	Важко відповісти
1.1. Сприяє налагодженню відносин з іншими людьми	1	2	3	4	5
1.2. Допомогає зрозуміти та відчувати сенс життя	1	2	3	4	5
1.3. Дає відчуття впевненості у Майбутньому	1	2	3	4	5
1.4. Дає можливість відчувати Приналежність до певної спільноти однодумців	1	2	3	4	5
1.5. Формує більш толерантне ставлення до людей	1	2	3	4	5
1.6. Утримує від поганих вчинків	1	2	3	4	5

2) Наскільки Ви себе відчуваєте (дайте відповідь у кожному рядочку)

	Так	Скоріше так	Скоріше ні	Однозначно ні	Важко відповісти
2.1. Представником своєї національності (етнічної групи)	1	2	3	4	5
2.2. Громадянином України	1	2	3	4	5
2.3. Представником свого регіону	1	2	3	4	5
2.4. Мешканцем свого рідного міста, села, селища	1	2	3	4	5
2.5. Радянською людиною	1	2	3	4	5
2.6. Європейцем	1	2	3	4	5
2.7. Громадянином світу	1	2	3	4	5
2.8. Ваш варіант					

3) Не дивлячись на те, що в Україні церкви відокремлені від держави, назвіть існуючі види співпраці християнських церков з державою.

- 3.1) Допомога волонтерській діяльності
- 3.2) Турбота про сиріт
- 3.3) Боротьба з наркоманією і алкоголізмом
- 3.4) Ваш варіант _____

4. Назвіть види співпраці де на вашу думку співпраці християнських церков з державою була б доречна:

- Ваш варіант _____
- Ваш варіант _____
- Ваш варіант _____

Ваш варіант _____

5) Назвіть види співпраці християнських церков з мерією

5.1) Участь у міських заходах;	5.7) Співпраця з національно - культурними співтовариствами ;
5.2) Участь в підготовці інтеркультурної стратегії міста ;	5.8) Волонтерська діяльність ;
5.3) Державні свята ;	5.9) Участь в спільних засіданнях громадянських організацій;
5.4) Міські свята ;	5.10) Ваш варіант _____
5.5) Науково-практичні конференції;	
5.6) Міські та соціально мистецькі форуми ;	

6) В яких з цих заходів ви приймали участь?

6.1) Участь у міських заходах;	6.6) Міські та соціально мистецькі форуми ;
6.2) Участь в підготовці інтеркультурної стратегії міста ;	6.7) Співпраця з національно - культурними співтовариствами ;
6.3) Державні свята ;	6.8) Волонтерська діяльність ;
6.4) Міські свята ;	6.9) Участь в спільних засіданнях громадянських організацій;
6.5) Науково-практичні конференції;	6.10) Ваш варіант _____

7) Які існують форми співпраці церков між собою?

7.1) Допомога малозабезпеченим ;	7.4) Спільне відзначення релігійних свят ;
7.2) Допомога Військовим в АТО;	7.5) Спільні концерти до релігійних свят ;
7.3) Молитовні благодійні сніданки ;	7.6) Ваш варіант _____

Декілька слів про себе:

1. Ваша стать: 1.1) Чоловіча	1.2) Жіноча
2. Ваш вік:	
2.1) 14-18;	2.3) 22-29;
2.2) 19-21;	2.4) 30-35.
3. Ваша освіта:	
3.1) Неповна середня;	3.4) Неповна вища;
3.2) Середня;	3.5) Вища.
3.3) Середня спец/проф.;	
4. Сімейний стан: 4.1) Одружений /заміжня; 4.2) Неодружений(а); 4.3) Розлучений(а).	
5. Сфера зайнятості:	
5.1) Учень(школа, ліцей, технікум, училище, коледж);	
5.2) Студент ВНЗ;	
5.3) Керівник, головний спеціаліст підприємства, органів влади;	
5.4) Кваліфікований спеціаліст;	
5.5) Спеціаліст;	
5.6) Творчий робітник;	
5.7) Домогосподарка;	
5.8) Безробітний	
5.9) Інша група	

Дякуємо за співпрацю!!!

Інтерв'ю

Місце проведення : м. Мелітополь, церква „Благодать”.

Час проведення інтерв'ю 29 березня 2019 року, о 10:00.

Інтерв'юєр : Даша Манойленко

Респондент: Михаїл Бріцин.

Доброго дня. Мене звати Даша. Я студента спеціальності „Соціологія” МДПУ ім. Б.Хмельницького. Тема моєї наукової роботи „ Позакультові практики у контексті формування громадянського суспільства ”. Мені потрібна ваша допомога. Дайте будь ласка відповідь на декілька запитань.

Д: Представтесь будь ласка й Ви.

М: Брицин Михаил представитель церкви Благодать.

Д: Дякую. А тепер розкажіть будь ласка, як Ви прийшли до віри в Бога.

М: Меня воспитывали бабушка и дедушка они были верующими людьми, они посещали Баптистскую церковь ну где-то до подросткового возраста. Нас водили может быть там два в год на какие-то большие службы, а потом у меня появились друзья крестьяне я уже вместе с ними стал посещать. Пришел к вере мой брат и в 80-том году. С 80-го года я начал сам посещать церков, в 88 году я принял крещение, ну и в 91 году меня отправили учиться чтоб быть священником, вот сегодня я священник. Тоесть вот такой у меня путь.

Д: Як давно Ви служите в цій церкві?

М: С 92-го года. В 92-м году я был рукоположен пресвитером этой церкви и служу здесь.

Д: Що вплинуло на Ваш вибір саме цієї Церкви?

М: Но скажем так. До 91-го года я посещал церковь Эвангельских Христиан Баптистов там в районе вокзала, это была единственная Баптистская церковь зарегистрированная. Потом сложилась ситуация, что церкви отдали здание вот нашей церкви Благодать которая была еще отобранная там в 36-38-х годах. И люди, которые захотели чего-то там строить или как-то развивать и начинать что-

то новое они перешли сюда и те кому было ближе, мне сюда не ближе но мне этот особый новаторский дух который вместе с этой идеей родился, он мне был очень интересен, поэтому я перешёл сюда, и я сегодня здесь в этой церкви.

Д: А які крім служби заходи проводяться в Вашій Церкві?

М: Очень много самых различных мероприятий, общие богослужения проходят по воскресеньям в 9-ть часов в час дня и в 5-ть часов вечера. Они открыты для всех абсолютно людей верующих не верующих там гостей, представителей других церквей кого угодно. Кроме- того, в церкви проходят очень много различных групп, есть женские, есть мужские есть детские. Но кроме воскресной школы, которая проходит во время воскресных богослужений, есть еще занятия с детьми, там кто-то поет, то-то там пляшет, кто-то там мультики снимает. Кто-то рукоделием занимается. Есть встречи для незрячих, есть встречи для неслышащих, есть молодежные собрания, есть спортивные секции. Ну изучение Библии и моделирование то есть все что угодно, вся неделя занятая, здесь много мероприятий которые проходят.

Д: Скільки молоді відвідує Церкву?

М: Вот буквально недавно мы делали вот такой вот возрастной срез, у нас примерно 200-ти человек молодежи, если считать молодежь до 25-30-ти лет, это молодые семьи. Да примерно 200 человек людей среднего возраста и 200 человек старше, те кто считается членами церкви. Это крещенные и посещающие эту церковь. Сколько людей приходит, ну да есть в основном масса молодежи, которая не является членами церкви, они тоже приходят, ну молодежи достаточно.

Д: Ї як часто збирається молодь, крім служби?

М: У молодежи есть их большое мероприятие оно называется служение хаоса суббота вечер который отдан фактически молодежи у них их музыка, у них их развлечения у них угощение, у них конкурсы, игры, общения, сценки и в прочем есть свой субботний вечер. Кроме того молодежь задействованная много в воскресной школе, то есть преподаватели воскресной школы это молодежь. Молодежь в музыкальной группе у них свои репетиции, молодежь в спорте. Там

и тактические разработки, какие-то встречи, поездки и прочее. Молодежь сейчас мы начинаем служение еще одной группы для общения ,просто мы вот собираемся, общаемся, знакомимся. То есть достаточно много мероприятий для молодежи.

Д: Пригадайте, будь-ласка, які саме молодіжні заходи вразили особисто Вас? Й чому саме ці?

М: Ну для меня очень большое впечатление оказали молодежные лагеря. Мы проводили их в 90-тые в начале 200-ых, когда там десятки до сотни может быть там молодых людей выезжают на природу. Это либо поход, либо по Карпатам, в Крыму или выезжают на море проводят программу, там было очень много молодежи, причем не обязательно церковной, просто это интересно, нормальное общение с нормальными активностями без ненормальных последствий. Для меня это было очень знаково, из последних событий молодежной ну проводятся конференции интересные, где опять же бывает много интересного, поучительного, назидательного. Вот 31 числа в субботу будет здесь большая конференция Креацинизм против теории эволюции, то есть приедет человек который будет сравнивать две теории в которую нужно верить и там и там, ну это интересное мероприятие.

Д: Як заходи, які проводит Ваша церква, впливають на молодих людей? Це не тільки релігійні заходи?

М: Ну конечно- же потому-что . Собственно говоря поход там говоря или молитвенный обход вокруг города может быть это и религиозное мероприятие, но там всегда присутствуют элементы общения. И молодежь общается и учиться общаться, при чем это общение в христианских ценностях, та и с христианскими какими-то взглядами, поэтому церковь и привлекает достаточное количество молодежи. Спортивные мероприятия тоже, снимать где-то спортзал играть там в баскетбол, волейбол это действительно много общения, это много вызова, это формирование характера, это знакомства в конце концов и молодежь учиться отвечать на вопросы современности. Бизнес клуб, который собирается, смотрят какие-то тенденции, которые происходят чисто в экономике, бизнес сфере. Кого

приглашать, кого нанять на работу, у нас достаточно людей, которые сами работают и которые даже приглашают на работу ту же молодежь. Вот они они видят путь, они видят направление какое-то, в котором можно развиваться, они видят те принципы по которым строить бизнес и так во всем, в построении личных отношений, и в построении карьеры, либо обучение, либо решение каких-то проблем современности та вызовов, с которыми люди сталкиваются.

Д: Чи запрошуєте Ви мешканців міста які не відвідують церкву прийти і подивитись, послухати службу, або прийняти участь в заходах?

М: Ну в нас богослужений конечно же, мы приглашаем и наша церковь не закрыта, у нас даже нету тех надписей „видеосъёмка запрещена” потому что нам не стыдно показывать то, что происходит. Ну к чести справедливости раде нет массы людей, которые хотят здесь все записать чтоб куда то выложить думаю что нам особенно стесняться нечего и все. Мы приглашаем людей, приходят люди буквально на каждое служение, по несколько человек, которые я вижу, что вот эти люди пришли и посмотрели и они больше та и не приходят , кто то начинает ходить, на мероприятия однозначно . Тоесть будь-то похороны, венчание или будь-то молодежная конференция они открыты. Если что то делается вне церковных стен, допустим в парке там, или в сквере, или на площади, или на природе там понятное дело тоже приходят все. Мы достаточно открытая церковь и ведем взвешенную политику того что есть для членов церкви. Это членские собрания, где принимаются решения, но это закрытое ,как бы сказать, мероприятие только для своих, все остальное открыто, включая причастие, потому что человек сам решает, если он любит Бога, если он понимает в этом заповедь, то он может принимать причастие вместе с нами.

Д: На вашу думку, як церква впливає на формування особистості віруючого.

М: Я думаю что учение Иисуса Христа оно имеет огромное преобразующие значение. Допустим для молодых может быть там особо преобразовать нечего они пока еще выбирают для себя путь. Учение Христа рисует им жизненные принципы: не убей, не укради не прелюбодействуй, и Бог не просто задает задачку вот живи вот так, как хочешь так живи, Бог дает силы жить таким образом. И вот

здесь в церкви получается собираются люди которые хотят жить по принципам Иисуса Христа, они находят и поддержку если это нужно, они видят в ком-то ну какой-то успех. Это вот или свидетельство на что похожа сегодня жизнь христиана. Имеют общения с христианами других церквей и других городов других стран. И опять же это огромный опыт мировой того что значит христианство современности, это очень помогает людям не только вырабатывать как бы свои христианские принципы и принципы жизни. Опять же, как строить отношения с родителями, с друзьями, врагами как реагировать на вызовы современности, как строить личную жизнь, бизнес, как мечтать, как переживать какие-то трудности, которые сваливаются, то есть церковь очень здорово помогает в этом плане. Общение внутри церкви как учение Христа так и социальная сфера которую формирует церковное общение.

Д: Церква хоча й відділена від держави, все ж вона проводить безліч міських заходів, а що Вам найбільш запам'яталось з цих заходів?

М: В этом отношении есть две плоскости две категории мероприятий . Есть мероприятия ,которые церкви или церковь проводит вне церковных стен, например молитвенная хода, которая была вот неделю назад. Это церковные мероприятия, которые мы выносим за церковные стены, либо там межконфессиональная молитва которую мы проводим, либо концерт там в ДК.Шевченка или в парке или где-б это не было. То есть это церковные мероприятия, которые выносятся куда-то. Второй момент это мероприятия больше социальные, к которым церковь долучается тот же тот Том Соьер Фест или помощь ВИЧ инфицированным, или семейные фестивали, то есть это проводит кто-то, церковь просто участвует в нем. Почему, потому что священников приглашают и на День Памяти Голодомора, но это участие священников, а именно церковь вот будет второй День Пасхи, хор приглашают там попеть там , будет большой фестиваль семьи в мае, то есть церковь там будет участвовать, какие-то социальные проекты, помощь бездомным то есть мы вот буквально в холодное время начинаем кормить этих бездомных. Масса различных проектов, но часть инициированная церковью и ни проврдятся и люди смотрят, ага

это церковь проводит, а часть проводит город или какие-то организации и церкви просто приглашены в участие.

Д: А молодежь Церкви „Благодать” инициювала якісь соціально спрямовані міські акції?

М: Ну мне трудно сказать вот сейчас быстро, что молодежь именно инициировала. Ну у них проходят флешмобы проводят, есть свои инициативы спортивные, есть музыкальные. У них там Джем Сешин проходит, это опять же верующие ребята устроили для музыкантов города. Сейчас речь идет о том как использовать вот это вдохновение художников, как организовать их, чтоб у них там было место проявить себя и показать картины и поделиться своими мнениями.

Д: А, тепер пригадайте чи ініціювали Ви особисто якісь заходи в церкві чи місті. Поділіться враженнями.

М: Ну наверное последнее самое большое из новых мероприятий - Мелитополь та Свят святкують Риздво разом. 25 декабря мы делали это в сквере Дружбы народов возле кинотеатра Победа, это последнее мероприятие, потому что новый праздник, точнее новый день для старого праздника Рождества. Да мы были инициаторами для того, чтобы проводить его здесь, а так традиционные - это хода молитвенная, межконфессиональные молитвы. Это фестивали, это концерты, было достаточно много мероприятий и которые мы проводили в рамках 500 летия Реформации - это выставка в музее, которая описывает как историю Рефомации так историю о Мелитопольщины вот здесь научная конференция тоесть влияние реформации на экономику на культуру которую мы в Мае месяце проводили . Тоесть я думаю что достаточно мероприятий, те которые лично мной инициированные.

Д: Дякую за увагу

ДОДАТОК 3

Таблиця 1

Таблиця 2

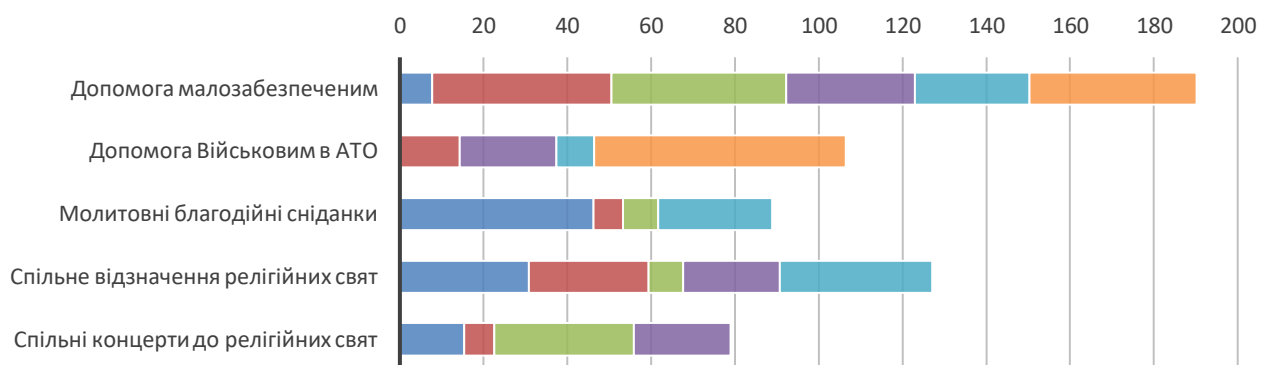

Таблиця 3

Ідентифікація віруючих		Конфесія					
		Благодать	Греко-католицька церква	УПЦ МП	Джерело життя	Нове коління	УПЦ КП
Представником своєї національності (етнічної групи)	Так	53,8	69,2	83,3	76,9	60,0	100,0
	Ні	15,4	7,7	16,7	23,1	30,0	0,0
	Важко відповісти	30,8	23,1	0,0	0,0	10,0	0,0
Громадянином України	Так	100,0	100,0	100,0	92,3	100,0	100,0
	Ні	0,0	0,0	0,0	7,7	0,0	0,0
	Важко відповісти	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Представником свого регіону (Слобожанщини, Донеччини, Криму, Закарпаття тощо)	Так	84,6	71,4	75,0	53,8	42,9	50,0
	Ні	7,7	14,3	16,7	46,2	28,6	50,0
	Важко відповісти	7,7	7,1	8,3	0,0	28,6	0,0
Мешканцем свого рідного міста, села, селища	Так	76,9	85,7	75,0	92,3	88,9	75,0
	Ні	15,4	14,3	16,7	7,7	0,0	0,0
	Важко відповісти	7,7	0,0	8,3	0,0	11,1	25,0
Радянською людиною	Так	8,3	15,4	16,7	16,7	0,0	0,0
	Ні	91,7	76,9	58,3	75,0	100,0	100,0
	Важко відповісти	0,0	7,7	25,0	8,3	0,0	0,0
Європейцем	Так	23,1	75,0	25,0	58,3	80,0	60,0
	Ні	69,2	16,7	75,0	33,3	20,0	0,0
	Важко відповісти	7,7	8,3	0,0	8,3	0,0	40,0
Громадянином світу	Так	92,3	100,0	41,7	81,8	42,9	80,0
	Ні	7,7	0,0	25,0	18,2	57,1	20,0
	Важко відповісти	0,0	0,0	33,3	0,0	0,0	0,0

Таблиця 4

Форми співпраці церков між собою

	Спільні концерти до релігійних свят	Спільне відзначення релігійних свят	Молитовні благодійні сніданки	Допомога Військовим в АТО	Допомога малозабезпеченим
■ Благодать	15.38461538	30.76923077	46.15384615	0	7.692307692
■ Греко-католицька церква	7.142857143	28.57142857	7.142857143	14.28571429	42.85714286
■ УПЦ МП	33.33333333	8.333333333	8.333333333	0	41.66666667
■ Джерело життя	23.07692308	23.07692308	0	23.07692308	30.76923077
■ Нове покоління	0	36.36363636	27.27272727	9.090909091	27.27272727
■ УПЦ КП	0	0	0	60	40

Таблиця 4

